

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Навчально-науковий інститут заочно-дистанційного навчання

Форма навчання заочна

(денна, заочна, заочно-дистанційна)

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту
Завідувач кафедри

Г. П. Склад

(підпис, ініціали та прізвище)

« _____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

***на тему: «Перспективи післявоєнного відновлення сільського
зеленого туризму у Запорізькій області»***

***зі спеціальності 242 «Туризм»
освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра***

Виконавець роботи Семергей Катерина Олегівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Науковий керівник к.е.н., доц. Карпенко Юрій Вікторович

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Полтава – 2023

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ РОЗВИТКУ	
СІЛЬСЬКОГО (ЗЕЛЕНОГО) ТУРИЗМУ	6
1.1 Сільський (зелений) туризм: сутність та зміст	6
1.2 Передумови та чинники розвитку сільського зеленого туризму	16
1.3 Світовий досвід державного регулювання розвитку сільського зеленого туризму	26
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ	
ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ	
В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ	37
2.1 Туристично-рекреаційний потенціал Запорізької області, як передумова розвитку сільського зеленого туризму	37
2.2 Аналіз туристичної діяльності та розвитку сільського зеленого туризму в Запорізькій області	45
2.3 Розробка сільського зеленого туру вихідного дня по Запорізькій області	59
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70

ВСТУП

З початком війни в Україні змінилось усе і це відчув на собі кожен громадянин країни. Постраждали всі сфери та галузі, в том числі, сектор туризму. Важко уявити, як в таких надскладних умовах можна подорожувати не лише з метою переселення до більш безпечних місць, а й можливості хоч на якийсь час втекти від жахливих реалій, що принесло за собою повномасштабне вторгнення. Туризм відіграє значну роль, суттєво впливаючи на економіку країни та добробут її громадян. Тому не треба розглядати його лише як сектор розваг. У будь-які часи, як мирні, так і воєнні, він є підтримкою сфери господарської діяльності держави та суспільства.

Зелений туризм – будь-яка форма туризму, яка застосовує методи екологічного управління та орієнтована на збереження природи. Це своєрідна альтернатива традиційному комерційному масовому туризму. Зазвичай, туристи, які обирають подорожувати у такий спосіб, беруть на себе відповідальність за збереження навколишнього середовища та покращення благоустрою місцевого населення. Зелений туризм також називають стійким, адже він базується на взаємовигідних умовах навколишнього середовища, місцевих жителів, бізнесу та туристів. Підприємства, які займаються зеленим туризмом, сприяють зниженню негативних екологічних та соціальних наслідків у сфері туризму. Сільський зелений туризм – це плюси для економіки, охорони довкілля, поліпшення екологічної ситуації, це нові робочі місця, що стимулюють прилив молодих спеціалістів та бізнесу до сільської місцевості. Зазначене підтверджує актуальність теми даної кваліфікаційної роботи, чим викликаний інтерес до обраної теми і чому проведення дослідження

Питання дослідження розвитку сільського зеленого туризму висвітлювали у своїх працях такі науковці, як Биркович В. І., Боруцька Ю.З,

Габа М. І., Гончаров Ю. В., Горішевський П. А., Дармостук Д. Г., Демко В. С., Живко З. Б., Іванова В. Г., Кудла Н. Є., Купріянич І. П., Лужанська Т. Ю., Марченко О. А., Мезенцева І. В., Оппельд Л. І., Павлов О. І., Печенюк А. П., Роглев Х. Й., Рутинський М. Й., Сердюкова О. М., Сорокіна Г. О., Тищук І. В., Транченко Л. В. та інші.

Однак багато питань залишаються відкритими, дискусійними та потребують постійної уваги, зокрема дослідження напрямів розвитку туризму, що і обумовило актуальність теми кваліфікаційної роботи.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні заходів, щодо перспектив післявоєнного розвитку сільського зеленого туризму у Запорізькій області.

Досягнення та реалізація поставленої у роботі мети потребує вирішення таких завдань:

- охарактеризувати сутність та зміст сільського зеленого туризму;
- дослідити передумови та чинники розвитку сільського зеленого туризму;
- вивчити світовий досвід державного регулювання розвитку сільського зеленого туризму;
- дослідити туристично-рекреаційний потенціал регіону;
- здійснити аналіз туристичної діяльності та розвитку сільського зеленого туризму в Запорізькій області;
- розробити сільський зелений тур вихідного дня по Запорізькій області.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процеси розвитку сільського зеленого туризму в регіоні.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні аспекти дослідження розвитку сільського зеленого туризму України, зокрема у Запорізькій області.

У роботі використано такі наукові методи дослідження: морфологічного аналізу, системного аналізу, критичного аналізу, табличний, порівняння та узагальнення.

Інформаційну базу кваліфікаційної роботи склали Закони України, Кодекси України, Постанови Уряду, Кабінету міністрів України й інші правові акти, інформація Державного комітету статистики України, наукові статті, монографії, а також матеріали мережі Інтернет.

Результати дослідження доповідались на кафедральному круглому столі студентів та аспірантів «Туризм і молодь – 2023» (м. Полтава, 15 березня 2023 р.), який проводився у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Галуззю застосування результатів дослідження є практична діяльність підприємств туристичної сфери України. Запропоновані у роботі рекомендації створюють основу для розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Сільський зелений туризм: сутність та зміст

Поняття сільського зеленого туризму в Україні відносно нове, хоча відпочинок у сільській місцевості як такий використовувався впродовж століть. В основному це були відомі письменники, художники, артисти та політики. Розвиток сільського зеленого туризму змушує громади приділяти більше уваги благоустрою сіл, реформуванню транспортної інфраструктури, відновленню роботи місцевих закладів культури, забезпеченню екологічної чистоти довкілля і вирішенню загальних соціально-економічних проблем села за рахунок додаткових надходжень до бюджету місцевих органів влади [32].

У Законі України «Про туризм» наведено перелік видів туризму, серед яких виділено екологічний (зелений) і сільський, а серед пріоритетних напрямків державної туристичної політики зазначено розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму [62]. Принциповим моментом у законодавчому регламентуванні видів туризму є наведення їх неповного переліку. Таким чином, закон визначає основні види туризму та дозволяє науковцям і практикам обґрунтовувати нові їхні види, форми та поєднання.

У вітчизняних дослідженнях з економіки і туризмології багато напрацювань здійснень щодо змісту сільського туризму. У праці Д. Дармостук зазначено, що сільський туризм базується на сільських будинках чи фермах або загалом у сільській місцевості, але не включає відпочинок на особливих рекреаційних територіях, таких як національні парки, лісові зони і т. д. [25-26]. Тобто автор вкладає в зміст сільського туризму різні форми відпочинку, що можливі у сільській місцевості. У праці Л. Транченко

зазначено, що сільський туризм передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів з провідниками та екскурсоводами; сільський туризм не можна ототожнювати з агротуризмом, оскільки за своїм змістом і функціоналом він є ширшим [88]. О. Михайлюк вказує на задоволення оздоровчих, естетичних та пізнавальних потреб послугами сільського туризму, яка охоплюють: проживання в затишних приватних садибах; харчування на замовлення екологічно чистими продуктами; знайомство з історією краю; походи за грибами і ягодами; участь у народних обрядах, святах; катання на човнах і конях; участь у сільськогосподарських сезонних роботах (збирання суниці, томатів, винограду тощо) [46]. Тобто асортимент послуг сільського туризму може бути широким та залежить від природних й інфраструктурних можливостей, а також бізнес-ідей. У визначеннях змісту сільського туризму також наголошується, що він відкриває можливості для зближення міських і сільських жителів [29]. Тобто підкреслюється його соціетальна функціональність. З наведених дефініцій і тверджень можна зробити висновок, що зміст сільського туризму розкриває варіативність туристичної діяльності в сільських територіях, яка охоплює спеціалізацію інших видів туризму – зеленого, екологічного, агро- (в тому числі органічного). Це підтверджують висновки І. Тищук, яка зазначає, що екотуризм та агротуризм є складовими сільського (зеленого) туризму і відрізняються лише основними цілями використання вільного часу, їхня головна різниця полягає у базових мотивах подорожування [86-87]. Щоб це підтвердити, розглянемо основні підходи до розуміння зеленого, екологічного й агротуризму.

Поняття зеленого туризму виникло внаслідок видової диференціації туристичної діяльності в умовах високої конкуренції та пошуку нових ніш/сегментів ринку, хоча деякі автори ототожнюють його з сільським туризмом [44]. Фактично зелений туризм постав як альтернатива класичному курортному відпочинку. Його вважають глобальним феноменом, оскільки

нині в світі спостерігається перехід від так званої SSS-моделі відпочику (Sea – Sun – Sand: Море – Сонце – Пісок) до моделі LLL (Lore – Landscape – Leisure: Знання – Ландшафт – Дозвілля) [45].

Таким чином, зелений туризм – це вид туризму та сфера підприємницької діяльності, що передбачає тимчасове перебування особи в іншому середовищі з метою рекреації та відпочинку від зазвичай міського способу життя. Зелений туризм, на наш погляд, не слід ототожнювати з екологічним, як це здійснено в Законі України «Про туризм», де серед видів туризму виокремлено «екологічний (зелений)» [62].

Що стосується екологічного туризму (екотуризму), то його розвиток відбувається в умовах екологізації більшості сфер суспільного життя. Л. Транченко його пропонує розглядати як форму подорожі, сприятливу для навколишнього середовища, що відбувається на територіях, які мають природничу цінність (національні та ландшафтні парки); екологічний туризм спрямований на охорону природного й культурного середовища регіонів, які відвідуються туристами, та передбачає, що учасниками цих подорожей є люди з високою екологічною свідомістю [88].

Моноспеціалізація на послугах екологічного туризму веде до утворення так званих екопоселень. Поширеною практикою є утворення екопарків як специфічних просторових ареалів рекреації, відпочинку та екологічного виховання.

Отже, екологічний туризм – це вид туризму та сфера підприємницької діяльності, що передбачає тимчасове перебування особи в іншому середовищі, що супроводжується покращенням якості життя місцевого населення і незмінністю (при можливості відновленням) властивостей екосистем. Екологічний туризм здійснюється з метою: рекреації, зазвичай в екологічно чистому середовищі; відпочинку від звичного, зазвичай міського, способу життя; природоохоронної діяльності; екологічного навчання (ознайомлення з видами робіт, ремеслами в сільській місцевості, у межах природоохоронних територій); науково-дослідної діяльності з екологічною

спрямованістю; екологічного виховання (особливо дітей і молоді). Ще один вид туризму, який за змістом тісно пов'язаний з сільським зеленим туризмом, – це агротуризм [27]. Згідно з І. Власенко та А. Іващенко агротуризм передбачає проживання на території сільськогосподарського виробника з метою ведення домашнього господарства з використанням майна фермерів, основна діяльність і зайнятість яких спрямована на сферу сільського господарства [16].

Агротуризм є більш вузьким сегменто-орієнтованим видом туризму та сферою підприємницької діяльності, адже потреби, на задоволення яких він орієнтований, формуються під впливом сентиментів до зайнятості в особистих селянських господарствах, активної участі в городництві, садівництві, поводженні зі світськими тваринами [27].

Сільський зелений туризм вид туризму, підприємництва, зайнятості населення (як правило, сільського) та гостинності, що передбачає надання туристичних послуг у межах сільської території, пов'язаних з задоволенням потреб рекреації, відпочинку, пізнання, розвитку і виховання (екологічного, патріотичного).

Зелений туризм вид туризму, сфера підприємницької діяльності, що передбачає тимчасове перебування особи в іншому середовищі з метою рекреації та відпочинку від звичного, зазвичай міського, способу життя.

Екологічний туризм вид туризму та сфера підприємницької діяльності, що передбачає тимчасове перебування особи в іншому середовищі, як правило, територіях з особливим природоохоронним статусом, що супроводжується покращенням якості життя місцевого населення і незмінністю (при можливості відновленням) властивостей екосистем.

Агротуризм вид туризму та сфера підприємницької діяльності, що передбачає тимчасове перебування особи на сільськогосподарських об'єктах з метою пізнання особливостей господарювання на землі й поводження з тваринами (органічний туризм – споживання органічної їжі)

Поглиблення наукових дискусій щодо змісту сільського, зеленого,

екологічного, агротуризму сформувало новий об'єкт досліджень – сільський зелений туризм. Він дозволяє визначати особливості розвитку зеленого, екологічного й агротуризму в сільських територіях.

В українській економічній науці розуміння сільського зеленого туризму різниться, що зумовлено, в першу чергу, відсутністю чіткого правового регламентування, хоча в проекті Закону України «Про сільський зелений туризм» ще 2007 р. запропоновано його розгляд як відпочинкового виду туризму, що передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (селі) та отримання ними послуг сільського зеленого туризму [60].

За визначенням Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму, це вид туризму, що передбачає відпочинок у сільській, курортній чи природоохоронній місцевостях, який вимагає належно облаштованих приватних садиб і відповідної інфраструктури.

Т. Булах сільський зелений туризм позиціонує як знайомство з місцевим побутом в агрооселях, вивчення народних свят та традицій, участь у фольклорних заходах, організації подорожей вихідного дня [14]. М. Рутинський окреслює сільський зелений туризм як відпочинок у сільській місцевості, який характеризується тим, що відвідувачі занурюються в сільський спосіб життя і знайомляться з місцевими звичаями, господарі в сію чергу надають туристу-відвідувачу повний комплекс якісних туристичних послуг [68]. На можливих послугах сільського зеленого туризму фокусує увагу Ю. Гончаров. Учений зазначає, що організація відпочинку в сільській місцевості може відбуватись шляхом здачі в оренду будиночків, квартир або кімнат у сільських готелях або котеджах та/або організації проживання у сільському будинку безпосередньо в сім'ї; при цьому можуть надаватись послуги активного, еко-, мисливського туризму з можливістю культурно-етнічної діяльності [21]. Функціональний зміст сільського зеленого туризму розкриває І. Тищук, зазначаючи, що це специфічний вид туристичної діяльності, що об'єднує різні форми організації туризму, які реалізуються на базі села, що своїм наслідком здійснює соціо-еколого-

економічний вплив на розвиток сільських територій шляхом раціонального використання наявного природно-ресурсного та людського потенціалу [86-87]. Головна мета сільського зеленого туризму, згідно М. Габи, – сформувати новий туристичний продукт, що виходить за рамки традиційного уявлення про туристичну пропозицію, і має враховувати природну, історико-культурну специфіку регіонів, а також більш істотно урізноманітнює традиційні пропозиції країни [18].

У наведених дефініціях зроблено акцент на особливостях надання послуг у сфері сільського зеленого туризму. З економічної точки зору сільський зелений туризм також доцільно розглядати як сферу підприємницької діяльності та зайнятості, стратегічно важливу для сільських територій. Зокрема у дисертаційному дослідженні А. Печенюк зазначено, що сільський зелений туризм є видом соціально-економічної діяльності сільських мешканців, що відповідає вимогам екологічних стандартів, спрямований на сталий розвиток сільських територій з метою забезпечення добробуту громадян та досягнення морально-психологічних цілей споживачів внаслідок отриманої туристичної послуги [54]. У дефініції зроблено акцент на сталості. Це означає, що сільський зелений туризм є складовою сталого розвитку. Як зазначають Д. Басюк, Т. Примак і Н. Погуда, туризм у контексті концепції сталості покликаний забезпечувати відповідальне використання природних ресурсів, збереження навколишнього середовища та зменшення негативного впливу на нього, збереження культурної спадщини кожної країни (регіону), стимулювати економічне зростання і успішну співпрацю різних груп стейкхолдерів [7].

Отже, сільський зелений туризм – це вид туризму, сфера підприємництва, зайнятості населення та гостинності, що передбачає надання туристичних послуг у межах сільської території, пов'язаних з задоволенням потреб рекреації, відпочинку, пізнання, розвитку і виховання. Дана дефініція конкретизує територіальний і функціональний аспекти розуміння сільського зеленого туризму з поєднанням економічної (підприємництво), соціальної

(зайнятість) та культурної (гостинність) складових [27].

Нині сільський зелений туризм України поділяється на 3 різновиди:

- агротуризм – вид туризму, що характеризується пізнавальним та відпочинковим характерами, пов'язаний з використанням сільських господарств населення або сільськогосподарських установ і їх земельних угідь та інших сільськогосподарських ресурсів, що не використовуються певний час (тимчасово) в аграрній галузі. Агротуризм може не мати обмеження на навантаження сільської території і регламентування різних видів розважального відпочинку;

- відпочинковий – функціональний розвиток відпочинкового туризму можливий за умови капітального житлового фонду в особистих селянських господарствах, сільській громаді та наявних рекреаційних, природних, культурно-побутових, історико-архітектурних та інших надбань тієї чи іншої сільської місцевості;

- екотуризм – вид туризму науково-пізнавального характеру, що притаманний сільським місцевостям і селам, що територіально знаходяться у межах природно-заповідного фонду, де за законом установлені певні обмеження щодо сільськогосподарських навантажень на територію та регламентовані види розважального відпочинку [22].

Економічне значення сільського зеленого туризму розкриває його розуміння як сфери підприємницької діяльності та зайнятості. Ефективність її розвитку залежить від грамотності та креативності в реалізації бізнес-ідей, а також наявності природного і туристичного потенціалу.

Економічна діяльність суб'єктів сільського зеленого туризму – це офіційна чи нелегальна комерційна діяльність у сфері, що передбачає пропозицію послуг рекреації, відпочинку, пізнання, розвитку, виховання у сільській місцевості та супроводжується конкуренцією з іншими суб'єктами туристичного ринку [27].

На рис. 1.1.1 представлено взаємозв'язок між окремими поняттями сільського зеленого туризму.

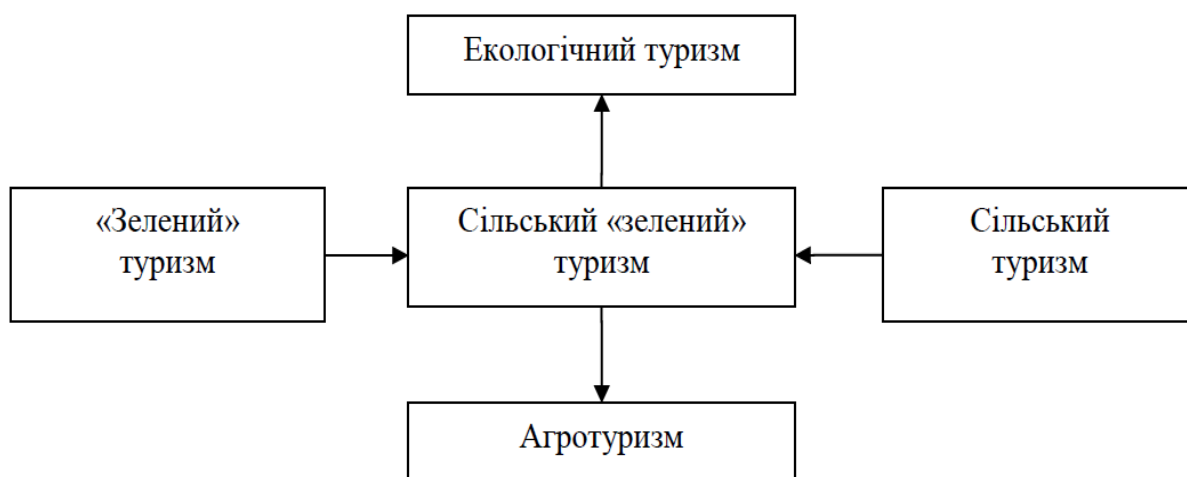

Рис. 1.1.1 Взаємозв'язок між окремими поняттями сільського «зеленого» туризму [24]

Сільський «зелений» туризм сьогодні ефективно використовується як вид діяльності, який дає селянам певні додаткові доходи від окремих видів діяльності (рис. 1.1.2).

Рис. 1.1.2. Основні види зайнятості сільського населення у туризмі [24]

Цей вид зайнятості є ще одним способом залучення надлишкової робочої сили, яка вивільнилася із сільськогосподарського виробництва, якого практично немає в області, адже відомо, що малі підприємницькі структури в аграрному секторі економіки України функціонують на принципах самоокупності, самозабезпечення, самостійності у виборі напрямів діяльності та повної відповідальності за результати діяльності. Тому сільський туризм можна вважати одним із перспективних напрямів розвитку підприємництва в сільській місцевості.

Власники садиб створюють додаткові робочі місця, цим самим зменшуючи безробіття на селі, надають послуги, пов'язані з проживанням і харчуванням, а також атракції, пов'язані зі звичайним побутом сільського жителя (випікання хліба, рибальство, вечері при вогнищі, участь у польових роботах та святкуваннях) за певну плату, що саме є прибутком для власників такої садиби.

Отже, розвиток сільського зеленого туризму дасть змогу вирішити проблеми українського села, сприятиме: а) підвищенню рівня зайнятості населення; б) зростанню доходів сільських жителів за рахунок надання послуг туристам і реалізації вироблених продуктів харчування за доступними цінами; в) поліпшенню благоустрою сіл, облаштування окремих садиб; г) відродженню місцевих народних звичаїв, промислів, кулінарних традицій; д) збереженню і відновленню місцевої історико-архітектурної спадщини, українських садиб із клунями, стодолами, шопами, вітряками тощо [24].

У змісті сільського зеленого туризму особливу увагу слід звернути на його інфраструктурне забезпечення. Серед головних інфраструктурних елементів виділено агро- й екоготелі, а також приватні (агро-, етно-, еко-) садиби (оселі). Їх відмінність – у правовому статусі, визначеному на основі матеріально-технічного оснащення. Приватні (агро-, етно-, еко-) садиби (оселі) – це житлові приміщення, що містять не більше п'яти кімнат, пристосованих для проживання туристів і належить на правах приватної власності господаря з наданням послуг зеленого туризму [16].

Агро-, етно-, екоготелі (пансіонати – це житлова будівля (чи група будівель) готельного типу, спеціально призначених для організації надання населенню послуг зеленого туризму [82].

У діяльності агро-, етно-, екоготелей і садиб (осель) важливе значення відіграє їх категоризація. Питання щодо визначення їх правового статусу залишаються невирішеним в Україні. Зокрема залишається необхідним узгодження категорій «агросадиба», «українська гостинна садиба» (терміни, які репрезентує Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні) до вимог ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення», де визначено індивідуальними засобами розміщення туристів «сільський будинок», «фермерський будинок», а колективним засобом розміщення – «агроготель» [30].

Законом України «Про особисте селянське господарство» передбачено класифікація домогосподарств, яким додатково надається статус «Зелена садиба» чи «Еко-ферма», «Етно садиба», вони проходять категоризацію та отримують сертифікат якості наданих послуг [58]. Додатковий статус виступає основою для розвитку сільського зеленого туризму та аграрного сектору, тобто є додатковим джерелом доходу сільського населення не порушуючи основну сільськогосподарську діяльність.

Значний потенціал розвитку сільського зеленого туризму формують екоферми. Вони можуть профілюватись на органічному землеробстві, а також різних видах тваринництва, у тому числі в «екзотичному» секторі. Для українських територій, з огляду на природно-кліматичні умови, невикористаними є резерви надання послуг зеленого туризму на основі діяльності пасік, у тому числі надання послуг апітерапії.

Інноваційними інфраструктурними одиницями сільського зеленого туризму є об'єкти глемпінгу. Вони з'явилися як результат конкурентної боротьби в сегменті «субкультури» кемпінг-туризму та надання унікальних послуг з тимчасового перебування. Активний розвиток глемпінгу призвів до становлення кемпінг-індустрії як нового виду економічної діяльності, що

спеціалізується на обслуговуванні масового самостійного туризму [26].

Активізація сільського зеленого туризму веде до виникнення специфічних суб'єктів туристичної інфраструктури – скансенів. Їх значення для розвитку сільського зеленого туризму має особливе значення при задоволенні пізнавальних потреб та патріотичного виховання. Скансени є музейними установами «просто неба», що дозволяють ознайомитися із традиціями етнічного природокористування, які виникали протягом тривалого історичного процесу формування і розвитку певної нації та в концентрованому вигляді допомагають розкрити особливості національної ментальності, в тому числі зрозуміти сутність й об'єктивність регіональних відмін етнопростору [4]. Окрім свого основного завдання – збереження пам'яток архітектури, предметів побуту і зразків народного мистецтва, такого роду музеї служать місцем відпочинку місцевого населення та туристів; скансени є чудовою базою для проведення різноманітних народних свят, фестивалів, виставок та конкурсів, що сприяє збереженню народних традицій, обізнаності населення нашої держави історико-культурного надбання українців [34].

Отже, сільського зелений туризм є стратегічною сферою підприємницької діяльності, що дозволяє диверсифікувати бізнес і зайнятість у сільських територіях, які мають належний природно-ресурсний, історико-культурний та інтелектуально-трудова потенціал.

У наступному підрозділі нами буде досліджено передумови та чинники розвитку сільського зеленого туризму.

1.2 Передумови та чинники розвитку сільського зеленого туризму

На сучасному етапі розвитку сільський зелений туризм виступає інноваційною формою диверсифікації агробізнесу, яка може суттєво сприяти реалізації концепції сталого розвитку як в аграрній галузі, так і в економіці

країни.

Основними передумовами розвитку сільського зеленого туризму є:

1) наявність ресурсів сільського «зеленого» туризму (довкілля, ландшафт, архітектурна спадщина, культурна спадщина, релігійні обряди та традиції, місцеве населення, економічна діяльність, інфраструктура та послуги);

2) сільський зелений туризм має розвиватися в суто сільському оточенні, який відзначається особливим способом використання простору та соціальним життям: низькою демографічною наповненістю та щільністю забудови, домінуванням природних та сільських ландшафтів, економічною активністю (сільське господарство, лісництво та тваринництво); спосіб життя характеризується відчуттям належності індивіда до громади, сільської культури та особливим ставленням до довкілля;

3) наявність місцевих мешканців, які планують займатися малим бізнесом у селі. Сільський туристичний бізнес відрізняється від традиційного комерційного туризму: сільські садиби та пансіонати зазвичай маленькі, сімейні, мають мало кімнат і не потребують великих інвестицій;

4) зв'язок із місцевим населенням – використання потенціалу людських та природних ресурсів у даному регіоні. Місцеві жителі краще знають власні цінності, наявні ресурси та потреби. Вони повинні мати можливість контролювати розвиток власного туристичного продукту;

5) використання та збереження місцевих особливостей. Концепція сільського «зеленого» туристичного продукту має бути тісно пов'язана з особливостями місцевості, включаючи її імідж, сприйняття ландшафту та способу життя. Вона має виділяти переваги території і підкреслювати їх із метою поліпшення іміджу місцевості.

Проведені в багатьох країнах дослідження щодо визначення рівня економічної активності сільських сімей у сфері туризму вказують, що це пропонування туристам основних складників туристичного продукту, тобто розміщення і харчування – альтернативний спосіб використання сімейного

потенціалу сімейного аграрного господарства та джерело додаткових прибутків. Доволі популярними послугами у цій сфері є: організація піших, велосипедних чи кінних екскурсій; катання на санчатах; організація спільних забав при вогнищі; місцевий фольклор; виступи артистів; демонстрація і майстер-класи з приготування регіональних страв; місцеві ремесла тощо.

Окрім надання мешканцями села різноманітних послуг, які збагачують туристичну пропозицію, перебування туристів на сільських територіях великою мірою збільшує попит на непов'язані з туризмом блага і послуги, що тим самим стимулює розвиток сільської інфраструктури. Торговельні і гастрономічні об'єкти, банківські та поштові послуги, аптеки й медичні заклади, автозаправки і станції обслуговування автомобілів будуть слугувати не тільки туристам, а й місцевим мешканцям, яким надаватимуть послуги, сприяючи поліпшенню умов життя, водночас гарантуючи більшу рентабельність усієї мережі послуг. Завдяки розвитку туризму можливим є поступова реставрація історичних об'єктів, що знаходяться на сільських територіях, а також їх нове використання так, щоб отримувати прибуток.

Розвиток туризму на сільських територіях – це також (унаслідок збільшення попиту) можливість відновлення рослинного та тваринного виробництва аграрних господарств, а висока якість і свіжість продуктів, що придбаються безпосередньо в господарстві, дають змогу встановити більші ціни [31].

В Україні така форма малого підприємництва, як сільський зелений туризм, перебуває на стадії зародження та існує низка факторів впливу на нього (заохочувальних, стримувальних і потенційних) (рис. 1.2.1).

Сільський туризм, будучи важливим чинником економічного розвитку територій, також спонукає до суспільного розвитку. Пізнання туристами внаслідок безпосередніх контактів із сім'ями аграріїв переваг натурального господарства, стилю життя і праці в рільництві, культурних цінностей села, сили традицій, звичаїв збільшує повагу до них і сприяє зростанню серед самих мешканців сіл почуття власної значущості, місцевого патріотизму,

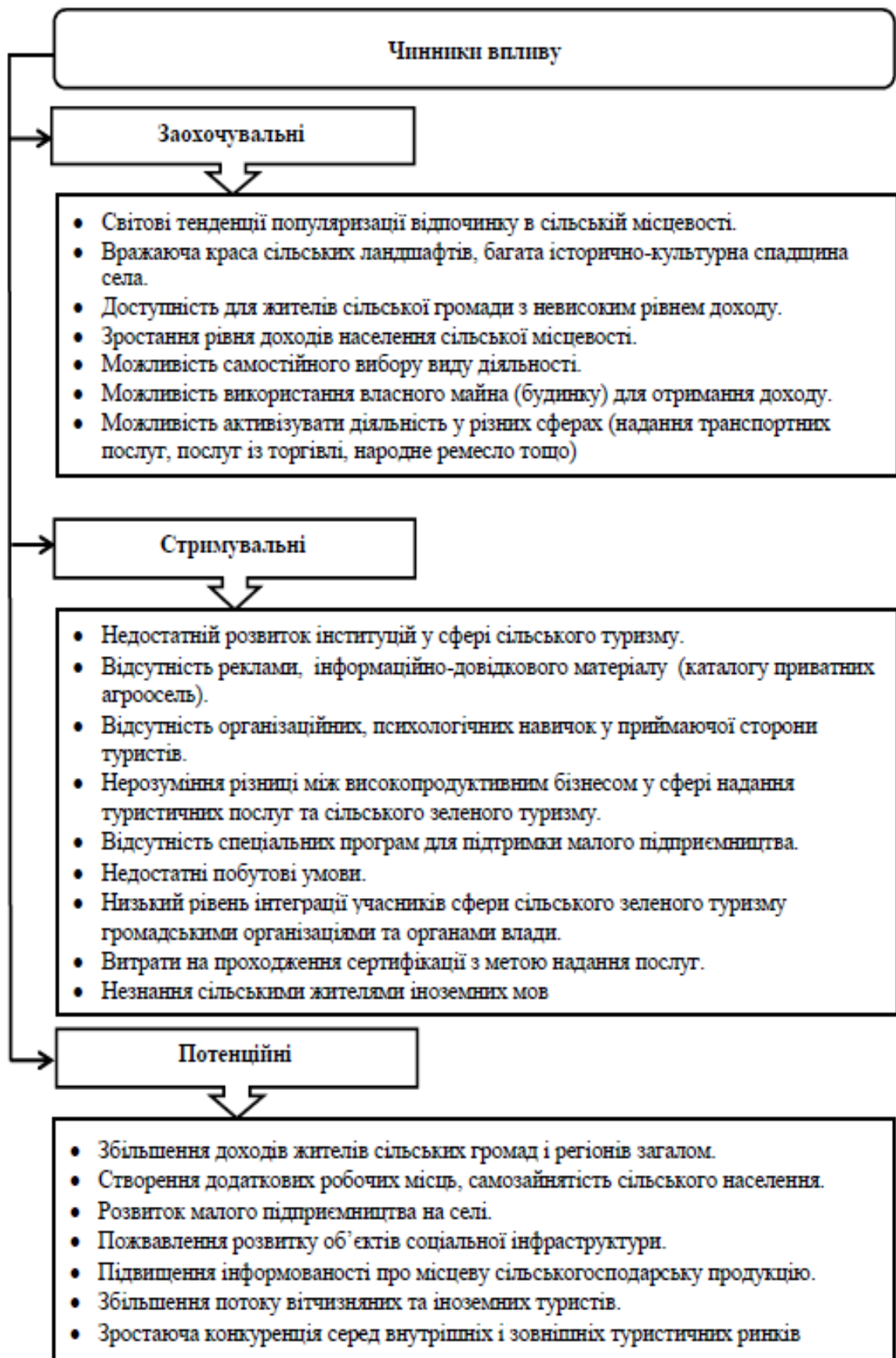

Рис. 1.2.1 Фактори впливу на розвиток мікробізнесу, пов'язаного із сільським зеленим туризмом [40]

активному ставленню членів сільської громади до соціально-економічного розвитку села, інтересу до місцевої архітектури та пам'яток матеріальної культури, традиційних ремесл, ремісництва, кулінарному мистецтву тощо. Присутність туристів у господарстві і на території села підсилює діяльність щодо чистоти й естетики, у перспективі підвищуючи якість життя самих мешканців [31].

Соціально-економічні ефекти розвитку сільського зеленого туризму найбільш відчутні для сільських територій (уможливлення реалізації сільгосппродукції, покращення благоустрою, диверсифікація бізнес-процесів) та мешканців села (збільшення доходів, зниження безробіття, покращення якісних параметрів людського потенціалу) (рис.1.2.2). Так, за підрахунками експертів Європейського банку, дохід, отриманий від одного ліжка-місця, еквівалентний річному доходу фермера від однієї корови. Проте в Україні, незважаючи на наявні передумови розвитку сільського зеленого туризму (стимулятори), діє низка чинників, які перешкоджають цьому: нестабільність політико-економічної ситуації, вади правового регулювання, низький рівень кадрового та інформаційного забезпечення, інфраструктурні та комунікаційні деструкції та ін. [19].

Необхідність задовольняти різноманітні потреби туристів, які перебувають на сільських територіях, зароджує потребу колективних дій сільської громади в створенні всебічних пропозицій, які охоплюють розміщення, харчування, транспорт, відпочинок, екскурсії, розваги тощо.

Відповідно до вищенаведеного, інтенсивний розвиток цього виду туризму, на думку дослідників, спровокували такі основні чинники:

- привабливість сільських територій для мешканців міст, для яких село – можливість відпочити від цивілізації, промисловості і поспіху життя;
- мода на відпочинок на природі, оскільки шумні багатолюдні курорти з типовою програмою відпочинку втрачають свою популярність;
- розвиток транспорту і поліпшення якості доріг, що дасть змогу легко й швидко добратися до віддалених територій із чистим середовищем;

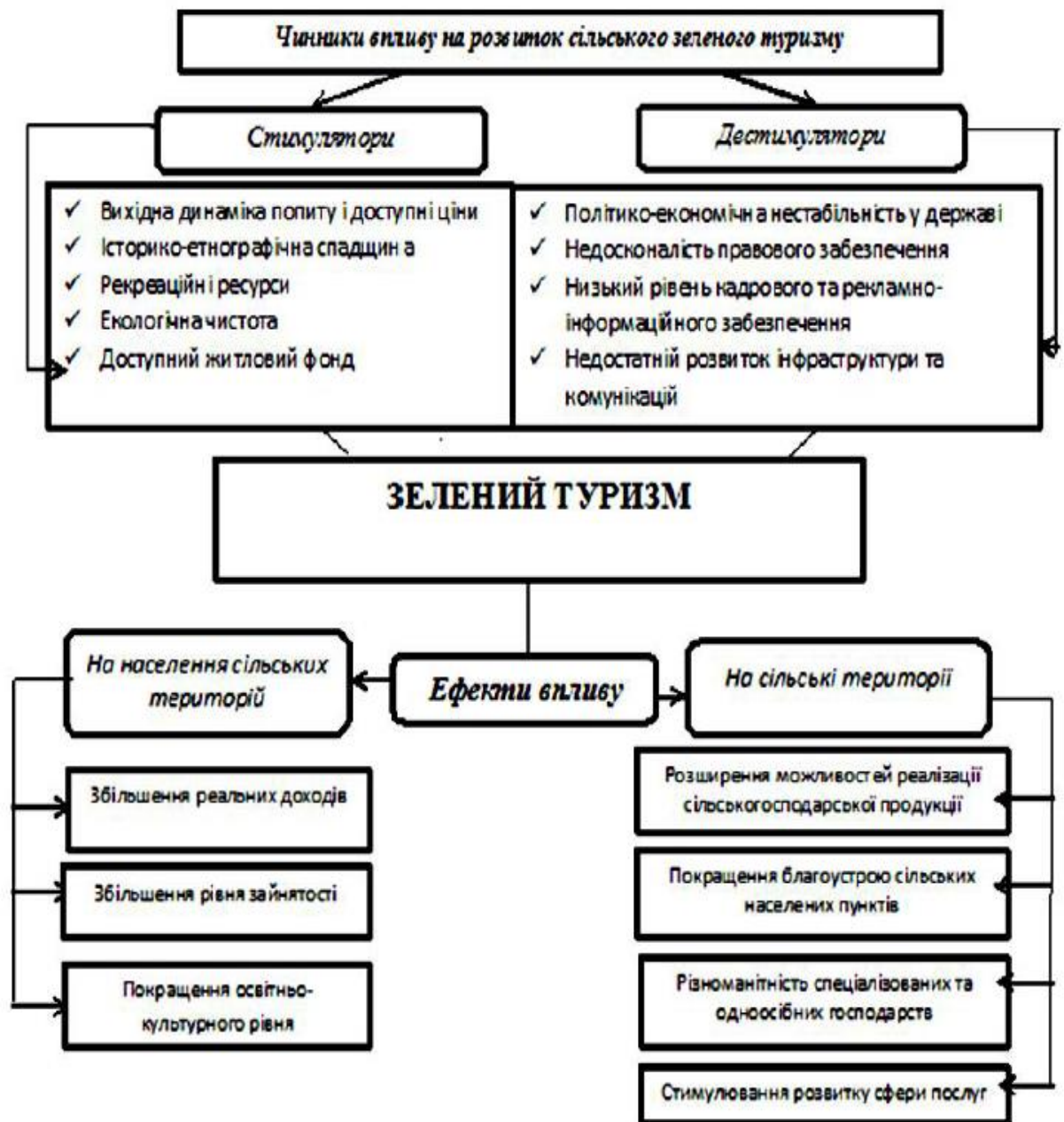

Рис. 1.2.2. Чинники та ефекти розвитку сільського зеленого туризму [19]

- доступність цієї форми відпочинку для людей із невисокими доходами;
- можливість харчуватися місцевою кухнею з типовими сільськими стравами, запахами і смаками;
- індивідуальний, особистісний підхід господарів до гостей з урахуванням індивідуальних туристів [24].

Успішний розвиток сільського зеленого туризму можливий лише у

випадку гармонійної взаємодії та взаємовпливу пріоритетів місцевого населення, туристів і навколишнього середовища. Баланс цих трьох чинників сталого розвитку туризму у сільській місцевості може гарантувати реалізація наступних основних засад (принципів) [12]:

а) природо-охоронних, які забезпечують захист довкілля від деградації, контролюється прийнятний техногенний вплив на у сільській місцевості;

б) економічних, котрі сприяють економічному мікроклімату у регіоні, розвитку промислового виробництва, створенню робочих місць, стримуванню відтоку сільського населення в місто;

в) соціальних, які гарантують захист і непорушність духовно-культурного та культурно-історичного розмаїття регіонів, та забезпечують сприятливий вплив туризму на різноманіття усталених звичаїв, традицій місцевої громади.

Урахування вище перелічених принципів актуальне під час регіонального планування розвитку сільського туризму і діяльності всіх суб'єктів: не тільки виробників туристичних послуг – садиб, різних візит-центрів, тематичних сільських парків, а й туристів, турагентств, державної влади й органів місцевого самоврядування [67]. Це гарантуватиме гармонійний, збалансований, ефективний розвиток сільського туризму за умови збереження та поваги до традицій і національної самобутності.

Основними споживачами послуг сільського зеленого туризму в Україні є:

- міські жителі, сім'ї з дітьми, котрі головно роживають у квартирах багатоповерхівок, не маючи власних позаміських будинків, присадибних ділянок;

- люди пенсійного віку, які мають багато вільного часу та хочуть провести його наодинці чи, навпаки, з дітьми й онуками;

- учнівсько-студентська молодь, котрі використовують такий вид відпочинку, також, в еколого-освітніх, просвітницьких цілях;

- групи осіб, об'єднані спільними робочими стосунками або дозволенням;
- люди, для яких це хобі (до прикладу, поєднання сільського туризму з окремими видами спорту) [13];
- іноземці, котрі приїжджають до України з пізнавальною, освітньою, культурною цілями;
- усі решту групи туристів, котрі мають індивідуальні уподобання щодо відпочинку у сільській місцевості.

Мотивацією та визначальними факторами щодо потреби відпочинку у сільській місцевості в українських громадян є урбанізація, забруднення довкілля, відсутність коштів для відпочинку на дорогих курортах, відродження традицій, бажання побути ближче до природних умов.

Свою прихильність щодо принципів екологічних форм туризму, екосвідомість і відповідальність за стан навколишнього середовища та безпечне довкілля для майбутніх поколінь доволі нескладно декларувати через екопросвітницько-туристичну діяльність, використання продукції місцевих виробників, технічних ресурсів, залучення людського потенціалу цієї території.

Тільки так можна зберігати та відроджувати автентичність екотуристичного продукту загалом. Водночас, це економічно-вигідно для цієї туристичної дестинації, жителів окремого населеного пункту, територіальної громади. Дуже вітається і вкладання коштів в освітню діяльність для навчання та майбутнього працевлаштування місцевих мешканців, відтак зростає самозайнятість населення, особливо, сільських територій, зменшується ймовірність відтоку молоді у міста та з'являється фінансова мотивація для додаткової зайнятості людей передпенсійного та пенсійного віку [31].

Розглянемо на прикладі сільського туризму (агротуризму) як одного із напрямів диверсифікації дію 4-х напрямків синергізму на економіку сільських територій (таблиця 1.2.1).

Таблиця 1.2.1

Синергетичні ефекти розвитку агротуризму [70]

Види синергізму	Вияви синергізму	Ефект для економіки сільських територій
Синергізм продаж	Використання каналів збуту послуг агротуризму для реалізації екологічно чистої продукції туристам	Збільшення об'єму продажів сільськогосподарської продукції, розвиток торговельно-закупівельної діяльності та інфраструктури
Оперативний синергізм	Створення додаткової зайнятості, альтернативне використання особистого підсобного господарства	Ріст зайнятості і самозайнятості переважно сімейного типу, зростання доходів населення
Інвестиційний синергізм	Вкладення в елементи благополуччя сільських готельних садиб створюють позитивний імідж села	Поліпшення житлових умов, благополуччя місць загального користування поселень, розвиток комунальної інфраструктури
Синергізм менеджменту	Управління на рівні господарських суб'єктів, а також органів місцевого управління, що використовується для диверсифікації економіки села	Зростання професіоналізму і збільшення компетенцій управлінських структур, підвищення ефективності праці менеджерів і, як наслідок, підвищення управлінського і підприємницького потенціалу сільського населення.

До табл. 2.2.1 варто уточнити види синергізму та їх зміст:

1) синергізм продажів – проявляється, коли бізнес-структура, реалізуючи декілька товарів, використовує одні і ті ж самі канали розподілу і збуту;

2) оперативний синергізм – є результатом більш ефективного використання основних і оборотних коштів, робочої сили, розподілу накладних витрат тощо;

3) інвестиційний синергізм – цей вид синергізму є наслідком спільного використання виробничих потужностей, загальних запасів сировини, переносу витрат на Науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) з одного продукту на інший, використання одного і того ж обладнання;

4) синергізм менеджменту – ефект синергізму менеджменту

проявляється в управлінні. Менеджери виявляють, що досвід і знання, накопичені раніше, можуть допомогти у вирішенні нових проблем, що виникають при виході бізнес-структур на нові ринки[70] .

Як ми бачимо, сільський туризм, який став звичайною практикою в межах сільської території, спроможний забезпечити:

- підвищення зайнятості сільського населення;
- підвищення рівня доходів селян;
- подальший розвиток інфраструктури села;
- підвищення соціальної активності мешканців сільських територій.

Але, на відміну від диверсифікації в бізнес-структурах, прийняте рішення розвитку несільськогосподарських видів діяльності і управління цим процесом неможливе без органів місцевого самоуправління. Роль структур муніципального управління на рівні району і поселень у розвитку диверсифікаційних можливостей сільських територій велика і визначається низкою факторів.

По-перше, сучасна економічна система є регульованою і відчуває на собі значний вплив державної і місцевої економічної політики, починаючи з цілепокладання регіональних і місцевих програм диверсифікації економіки сільських територій.

По-друге, розвиток несільськогосподарських видів діяльності (агротуризм, підсобні промислові організації, народні промисли, виробництво місцевих будівельних матеріалів) потребує інвестиційних вкладів, які нерідко відсутні у господарських суб'єктів і потенційних підприємців.

Місцева влада в цих умовах повинна сформувати механізм інвестиційної підтримки нових виробництв.

По-третє, просування на ринок нової для певної території продукції і послуг потребує підтримки інформаційного характеру. Розрізненим виробникам, що діють у сільських поселеннях, важко організувати канали збуту і вийти на ринок з новими пропозиціями. Місцеві органи влади,

використовуючи управлінський потенціал і адміністративні ресурси, повинні надавати інформаційну підтримку місцевим виробникам.

По-четверте, на етапі створення нових виробництв несільськогосподарського типу часто необхідне навчання і консультування місцевого населення. Зважаючи на малу територіальну та професійну мобільність, характерну для сільських жителів, допомога органів місцевого самоуправління в навчанні і інформуванні є важливим компонентом у політиці диверсифікації економіки села.

Отже, розвиток сільського зеленого туризму в сільських громадах визначається стратегією його планування та має відбуватись з урахуванням заохочувальних, стримувальних і потенційних факторів, серед яких визначальними є такі: наявність туристичних ресурсів та відповідної інфраструктури; транспортної доступності до них; фахівців з управління, промоції, маркетингу у цій сфері; інтерпретації історичних і культурних надбань.

У наступному підрозділі нами буде досліджено світовий досвід державного регулювання розвитку сільського зеленого туризму.

1.3 Світовий досвід державного регулювання розвитку сільського зеленого туризму

Огляд модельних трендів розвитку зеленого туризму в Європі показує, що в останні роки він вийшов на друге місце за популярністю після пляжного туризму і створює до 30 % прибутковості всієї індустрії туризму. Аналіз показує, що зростання регіональної популярності зеленого туризму сприяє підвищена увага урядів і прийняття національних програм комплексного соціально-економічного розвитку села. У кожній країні, перш за все, у Франції, Великобританії, Голландії, Ірландії, Німеччині, Іспанії та Італії прагнуть до створення своєї власної моделі зеленого туризму. Разом з тим,

при всій різноманітності практичних проявів зеленого туризму як соціально і економічно орієнтований проект в Європі цей сегмент розвитку туріндустрії, за версією К. Андреевої (м Анжер, Франція), розглядається як фактор облаштування села, нова функція села, поряд зі збереженням традиційної культури і виробництвом продуктів [2].

Як зазначають дослідники, спочатку попит на зелений туризм в країнах, зачинатель зеленого туризму в Європі (Франція, Англія і Німеччина) формувався стихійно. Тільки через десятиліття, цим цілеспрямовано зайнявся уряд. У підсумку в Європі сформувалася цілком стійка картина ринку зеленого туризму. У регіонах Північної Європи на ринку зеленого туризму помітно виділяються Данія, південь Швеції і Норвегії. Така географія пов'язана з суворими кліматичними умовами на Скандинавському півострові [5; 6].

Відносно Данії, де сільське господарство є одним з найбільш ефективних на європейському ринку, а данська ферма вважається еталоном для наслідування, рівень зеленого туризму тримається на високій ноті і постійно зростає без особливих зусиль уряду. У регіонах Південної Європи (південь Іспанії, вся Італія, Греція та Кіпр) зелений туризм отримав самостійний розвиток тільки в альпійському регіоні (+ гірські лижі) і на морському узбережжі (+ пляж). На півночі Італії стихійно процвітаючий відпочинок в сільській місцевості сполучається з пізнавальним туризмом в великих містах. Регіони Східної Європи перебувають на початковій стадії практичного використання переваг зеленого туризму. Найбільший розвиток він отримав в Чеській Республіці, Словаччині, Угорщині та Словенії. Ряд переваг в цьому сегменті туризму має Румунія. У Польщі послугами зеленого туризму користуються більше 500 000 осіб. Великий потенціал зеленого туризму навколо балканських країн. Окремо стоїть Хорватія, яка пропонує програми, що поєднують зелений і купально-пляжний туризм. Всі ці країни піднімають зелений туризм за допомогою культивуації, але його ефективність тут поки не висока [1; 2]. Вони показали, що ефективна організація

індивідуального, малого підприємства зеленого туризму вимагає органічної сполуки практичних рекомендацій щодо цілої низки напрямків [1]. Зокрема об'єднанню повинні піддатися рекомендації з маркетингу, юридичні складові, моменти менеджменту, вимоги до організації території гостьового будинку, основи ціноутворення, основи просування послуг, конкретні приклади організації гостьових будинків в регіонах Європи і України, схожих з проектованим місцем підприємства [3; 6].

В умовах децентралізації, що відбувається в Україні, питання державного регулювання стосується різних галузей економіки та управління в цілому та розвитку зеленого туризму зокрема. Для більш результативного розвитку зеленого туризму в Україні необхідно враховувати досвід його державного регулювання в інших країнах. Аналіз зарубіжного досвіду державного регулювання розвитком зеленого туризму пов'язаний із розглядом особливостей організації зеленого туризму і сучасних загальних тенденцій у різних країнах світу, характеристикою структури, суб'єктів, програм розвитку зеленого туризму та їх реалізації, наявністю законодавчої бази. Необхідно звернути увагу на те як у зарубіжних країнах вирішуються проблеми розмежування повноважень між державними органами та регіонами, розглянути джерела фінансування, наявність законодавчої бази, визначити спільні та відмінні риси зарубіжних країн та України.

Зелений туризм – популярний різновид відпочинку в розвинених європейських країнах. Рівень та якість послуг іноземних гостинних садиб значно мірою вирізняється від українських аналогів. Зупинімося детальніше на організації зеленого туризму країн Європи, що об'єдналися в Європейську федерацію туризму «EuroGites». Основні цілі цієї організації: сприяння розвитку зеленого туризму та цільове інвестування проектів розвитку зеленого туризму. До того ж ця організація характеризується можливістю надання туристичних послуг 35 професійними організаціями з 27 країн світу у більш ніж 100 тисяч місць відпочинку. Країнами учасниками є: Австрія, Бельгія, Боснія, Герцеговина, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чеська Республіка,

Естонія, Франція, Грузія, Німеччина, Греція, Угорщина, Ізраїль, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Великобританія, Швейцарія.

Як прописано у Європейській федерації зеленого туризму, «туризм в Європі базується на «трьох китах»:

- 1) агротуризм – діяльність на базі діючих агротуристичних ферм на територіях;
- 2) зелений туризм – відпочинок в гостинних (зелених) садибах;
- 3) туризм в сільських територіях – сільських готелях.

Основні туристичні послуги зеленого туризму, згідно даної федерації, є гастрономія, розміщення (послуги ночівлі), активний туризм, мальовничі краєвиди, пейзажі, історична спадщина, культура, події, тощо. В більшості європейських країн функціонує система категоризації, тобто визначення рівня матеріально-технічного оснащення, якості обслуговування закладів зеленого туризму.

В контексті особливостей організації зеленого туризму зарубіжних країн і порівняння їх з Україною, розглянемо особливості державного регулювання розвитку зеленого туризму та проблеми і протиріччя; організаційно-економічні аспекти державного регулювання розвитку зеленого туризму; досвід державного регулювання розвитку зеленого туризму східноєвропейських та західноєвропейських країни та визначено напрями застосування їх досвіду в Україні.

На основі вивчення зарубіжного досвіду науковці виокремлюють основні напрямки розвитку зеленого туризму для України: розробка механізмів державного регулювання зеленого туризму, створення сприятливих умов у отримання податкових пільг та кредитів для власників сільських садиб, рекламування послуг сільських господарств, поширення різноманітних видів зеленого туризму тощо. Вивчення зарубіжного досвіду державного регулювання розвитку зеленого туризму дає можливість Україні створювати сучасні туристичні послуги на селі та забезпечити взаємодію

органів влади, сільських громад та місцевого самоврядування, що сприятиме поліпшенню соціально – економічного розвитку сільських територій [51].

Зелений туризм Австрії характеризується відпочинком на фермі, вигоні худоби, збиранням трав, чистим повітрям і екологічно чистими продуктами харчування. Найкращі ферми входять у мережу гостинних ферм і позначаються спеціальними емблемами «Urlaub am Bauernhof» (Welcome on the Farm). Вони займаються переважно маркетинговою діяльністю, популяризацією відпочинку, контролюють якість продуктів, проводять навчання та створюють базу даних потенційних відвідувачів.

Розгляньмо особливості розвитку зеленого туризму Німеччини. За даними українських науковців, «зелений туризм у Німеччині активно розвивається з 1991 року XX ст., коли утворилася асоціація «Відпочинок на фермі», яка почала активно пропагувати зелений туризм, зокрема у Баварії» [35]. Її завданнями є виявлення привабливих туристичних об'єктів, розповсюдження їх на туристичному ринку шляхом проведення навчання, участі у міжнародних ярмарках та торгових шоу. Особливістю розвитку зеленого туризму у Німеччині є функціонування п'яти видів об'єктів розміщення, які надають туристичні послуги, а саме:

- 1) модель А – кімнати для винаймання (Vermieten von Zimmern), де власник селянського господарства виконує обов'язки орендаря;
- 2) модель В – гостьові кімнати (Gästerzimmer mit Einrichtungen für Gäste), де власник селянського господарства може надавати послуги з харчування;
- 3) модель С – «відпустка у селянському господарстві» (Urlaub auf dem Bauernhof) з оплатою харчування (ця модель відповідає поняттю «агротуризм»);
- 4) модель D – «гість у селянському господарстві» (Gäste auf dem Bauernhof), коли господар пропонує лише спеціальні послуги і, співпрацюючи з іншими суб'єктами ринку, створює туристичний продукт;
- 5) модель Е – «послуги для гостей у селянському господарстві»

(Dienstleistungen für Gäste auf dem Bauernhof) [76].

Також характерною особливістю є те, що у Німеччині взагалі не існує закону чи законодавчого документу про сільський зелений туризм. Законодавчі акти у сфері зеленого туризму зосереджені лише на деяких аспектах регулювання, а саме: підприємницька чи підсобне господарство, що розмежовується при оподаткуванні. При наданні до 8 місць для розміщення діяльність селянського господарства вважають підсобною, а більше 8 місць – підприємницькою. Таким чином, у Німеччині державне регулювання зеленого туризму забезпечується органами місцевого самоврядування через реалізацію загально державних нормативних актів.

Розглянувши особливості розвитку зеленого туризму Німеччини, необхідно звернути увагу на досвід Франції щодо надання туристичних послуг на селі. У 1955 р. була створена перша організація, що займалася наданням туристичних послуг на селі – «Національна федерація квартир у Франції» (Federation Nationale des Gites de France).

Ця організація координує розвиток зеленого туризму в країні і надає відповідний знак якості селянським господарствам. Символом цього знаку є колоски, кількість яких визначає категорію, найважливішими критеріями якої є:

- розташування господарства та умови оточення;
- якість житлових кімнат, меблів, оснащення.

Бюджет Федерації складається з оплати членських внесків (70 %), урядових дотацій (5 %), власної діяльності (25 %). Важливою умовою агротуристичної діяльності у Франції є обов'язкове навчання всіх селян, які хочуть надавати туристичні послуги. Зелений туризм у Франції ґрунтується на п'ятих правилах:

- 1) якість житла (комфорт, чистота, простір, періодичний контроль);
- 2) якість гостинності (родинне і сердечне прийняття);
- 3) якість оточення (тиша, чистота у господарстві та околиці);
- 4) лояльність бізнесу (однозначна і чітка інформація, стабільні ціни та

умови);

5) солідарність (співпраця членів однієї організації з органами державної влади, посередниками, наприклад, туристичними агенціями) [80].

Характерною особливістю розвитку зеленого туризму у Франції є їх вузька спеціалізація власників садиб, при цьому одні власники пропонують туристам розміщення, інші – харчування або туристичні послуги, а ще інші продукти з власного господарства тощо. Отже, розвитку зеленого туризму у Франції сприяють різноманітні механізми державного регулювання, починаючи зі створення організації, що займається наданням туристичних послуг на селі, через спеціальне навчання селян до правової регламентації даної діяльності органами державної влади.

Серйозну конкуренцію Франції на ринку туристичних послуг європейських країн складає Іспанія. Щорічно послугами сільського туризму Іспанії користується близько 1,2 млн осіб. З одного боку у Європі лідерами за обсягами розвитку індустрії зеленого туризму вважається Франція та Іспанія, а з іншого не відстає від них і Італія, оскільки акцентує увагу гостей на історичних традиціях сільського відпочинку у горах і передгір'ях Альп та уздовж смуги першокласного морського узбережжя. Агротуризм в Італії від самого виникнення почав розглядатися сільським населенням як основна форма підприємницької зайнятості. Тому в цій країні агротуристичний бізнес тісно переплетений з курортним. Вагомим чинником розвитку зеленого туризму є виникнення спеціальних готелів у сільській місцевості біля монастирів.

Незважаючи на те, що послуги сільського відпочинку в Італії майже вдвічі вищі, ніж в Іспанії чи Франції, ними щорічно користуються до 2 млн осіб (з них 78 % італійці). Щорічно прибуток від зеленого туризму становить 350 млн дол. США [75].

З усіх закордонних країн для України найбільше значення має досвід Польщі. Розвиток зеленого туризму в Польщі розпочався у 90-ті роки XX ст. У Польщі селян, які надають послуги у сфері зеленого туризму, вважають

господарем, який, згідно із законодавством, звільняється від податку на доходи фізичних осіб. Господарі, на відміну від підприємців, звільнені від обов'язку реєстрації своєї діяльності в органах місцевої влади. Законодавство не передбачає спеціальних санітарних вимог до персоналу, яке залучається до діяльності по сільському зеленому туризмі. Спеціальними нормативними актами відповідальність сторін при здійсненні діяльності у сфері зеленого туризму не регулюється [77].

Подібно до Польського законодавства відбувається правове регулювання зеленого туризму і в Угорщині. Законодавство Угорщини також не містить спеціальне визначення зеленого туризму. В Угорщині традиційно вживаються словосполучення: «сільська хутірська гостинність», «сільський туризм» тощо.

Відповідно до угорського законодавства особисті доходи, отримані від використання для відпочинку власного житла, розташованого на сільській території не підлягають оподаткуванню. В Угорщині передбачено спеціальні пільги для селянських господарств, які надають послуги із зеленого туризму у слаборозвинутих регіонах.

Відмінність державного регулювання у розвитку зеленого туризму Швеції характеризується досконалістю професійного самоврядування населення. Прийом відпочиваючих у сільській місцевості господарями сільських садиб здійснюється у відповідності до державної програми «Сільська гостинність»[75].

В Україні туристична діяльність власників агросадиб підтримується державою, оскільки є суспільно необхідною, і наразі не може ефективно здійснюватися на загальних засадах унаслідок слаборозвинутої інфраструктури. Тому науковці вважають, що державне регулювання зеленого туризму має розглядатися як сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу органів державної влади і місцевого самоврядування на діяльність суб'єктів господарювання щодо формування і підтримки агротуристичної діяльності, створення туристичної

інфраструктури, організації відпочинку та вільного часу населення країни, а також підготовки кадрів для підтримки якості послуг [39].

Обов'язковою умовою розвитку зеленого туризму є набуття легітимного права здійснювати діяльність у зазначеній сфері. У Словаччині для розвитку зеленого туризму функціонує Європейсько–словацька спілка агротуризму та туризму (EZAT), заснована у 2008 р. як неполітичне недержавне об'єднання фізичних та юридичних осіб, які працюють у сільській місцевості. Спілка представляє інтереси підприємців у сфері туризму, захисту й розвитку історичної та культурної спадщини, збереження довкілля. Члени організації надають консультативну допомогу підприємцям, організовують тренінги і семінари, забезпечують участь у виставках, ярмарках та інших рекламних заходах, співпрацюють з міжнародними об'єднаннями у сфері сільського туризму, ведуть базу даних закладів сільського розміщення, забезпечуючи ефективну конкуренцію на туристичному ринку [78].

Держава підтримує зелений туризм як альтернативу розвитку сільських територій задля збереження багатофункціональності словацького села, створює фінансові й організаційні умови для дотримання принципів його сталого розвитку.

Цікавим для України можуть бути європейські традиції й цінності відпочинку на селі у Великобританії. Система регіональної організації туризму Великобританії виникла в 1969 р. з прийняттям Закону про розвиток туризму. Англійський туризм має всесезонний характер: дуже популярно проводити у цій країні не тільки літні канікули, а ще й зустрічати Різдво. У Великобританії існує Національна організація сільського туризму та агротуризму, яка забезпечує акредитацію осель [50]. Об'єднання англійських фермерів, з метою узагальнення більш різноманітних послуг в своїх будинках, спонукало підвищення популярності сільського зеленого туризму.

Варто відзначити, що рівень розвитку зеленого туризму визначається наявністю комфортабельних умов існування сільських садиб, яким

присвоюється певна категорія, яка в різних країнах вимірюються певними символами. Так, у Швеції рівень якості надання туристичних послуг визначається за допомогою символу пшеничного колоска, що означає рівень сервісу, що відповідає стандартам «EuroGites». П'ять колосків пшениці означає найвищий рівень сервісу. У Греції зеленим туризмом займаються до третини всіх сільських громад, причиною такого масового залучення до розвитку зеленого туризму став кризовий стан аграрної галузі в країні. Рівень якості сільських садиб Греції визначається за допомогою квіток соняшника від одного до чотирьох. В Іспанії сільським готелям рівень категоризації присвоюється за допомогою тюльпанів від одного до чотирьох. Максимальна категорія сільських садиб Польщі відповідає трьом сонечкам. Якість місць розміщення туристів у Румунії гарантується системою стандартів, яка складається з п'ятих рівнів. Знаком якості було обрано ромашку. Відповідність присвоєння категорії кожній садибі в кожній країні контролюється державою [51].

Вартим є вивчення зарубіжного досвіду європейських сусідів України, таких як Угорщина, Румунія, Польща. В Україні, базуючись на польському досвіді, також діє система екологічної сертифікації та добровільної категоризації «Зелена садиба», яка розроблена всеукраїнською Спілкою сприяння розвитку зеленого туризму. Схема сертифікації побудована на принципах зменшення шкідливого впливу туристичного об'єкта на екологію, підтримка народних традицій, місцевої економіки, розвиток екологічно-сприятливих видів розваг і відпочинку.

На підставі вивчення досвіду різних країн можна виділити напрямки та перспективи розвитку зеленого туризму в Україні при удосконаленні законодавчого його регулювання. Так, подібно з досвідом Німеччини, Італії, Австрії, Польщі, Угорщини в Україні існує пільговий режим оподаткування тих садиб, що займаються зеленим туризмом. З досвіду Франції – спільний розвиток сільської місцевості та туризму за фінансової підтримки приватного сектору, поділ району на зони відпочинку та зелені зони. Подібно Італії і

Іспанії в Україні виникають сільські садиби біля монастирів, подібно Австрії – розвиток зеленого туризму передбачає зайнятість гостей у зборі трав, приготуванні молокопродуктів, вигоні худоби тощо. В Україні, як і в більшості зарубіжних країн, розвиток зеленого туризму спрямований на вивчення історії народу, його світогляду, народних знань, вірувань, обрядів, звичаїв і традицій, культури, побуту тощо. Розвиток зеленого туризму в Україні повинен вирішити питання, пов'язані з взаємодією органів державної влади та місцевого самоврядування з сільською громадою, соціально–економічними проблемами сучасного села, удосконаленням законодавчої бази, і таким чином покращити життя сільського населення.

На сьогоднішній день розвиток зеленого туризму корисний як для відпочиваючих, так і для господарів селян, сільських громад, регіонів і держави в цілому, сприяє розвитку багатьох пов'язаних з ним галузей економіки. Розвиток зеленого туризму спонукає до покращення благоустрою сільських садіб, вулиць, в цілому сіл, а також стимулює розвиток соціальної інфраструктури на селі.

Таким чином, на основі вивчення світового досвіду можна виокремити основні напрямки розвитку зеленого туризму для України: розробка механізмів державного регулювання зеленого туризму, створення сприятливих умов у отримання податкових пільг та кредитів для власників сільських садіб, рекламування послуг сільських господарств, поширення різноманітних видів зеленого туризму тощо.

У наступному розділі нами буде досліджено сучасний стан та перспективи розвитку сільського (зеленого) туризму у Запорізькій області.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Туристично-рекреаційний потенціал Запорізької області, як передумова розвитку сільського зеленого туризму

Основними просторовими ареалами розвитку сільського зеленого туризму є сільські території. Проблема монофункціональності їх економічної спеціалізації потребує активізації розвитку аграрної сфери економіки України, що б мало супроводжуватись формуванням нових ринкових сегментів і видів підприємницької діяльності на селі. Проте процеси диверсифікації підприємництва в сільській місцевості мають свої специфічні умови та риси. Йдеться про структуру й розміщення природно-ресурсного потенціалу, зайнятість сільських жителів, наявність об'єктів інфраструктури сільськогосподарської діяльності, зокрема сільського зеленого туризму.

Використання наявного потенціалу (зокрема, капітал у вигляді власних будинків) у сфері сільського зеленого туризму має спонукати жителів сільських територій до отримання економічних вигод, а потреба в інноваційних продуктах – створення якісно нового людського капіталу, підвищення конкурентоспроможності малих форм господарювання з обмеженим просторовим розміщенням об'єктів туристичної діяльності на селі з метою забезпечення демографічної стабільності та розв'язання соціально-економічних проблем мезорівня. Тобто, усунення інституційних перешкод, може вивільнити виробничу функцію цього капіталу і поширити стимули до підприємницької діяльності в сфері сільського зеленого туризму [27].

Запорізька область володіє основними видами рекреаційних ресурсів, посідає одне з провідних місць України за рівнем розмаїття геологічних споруд, потужними мінеральними, цінними природними та історико-

культурними ресурсами, здатними викликати значний інтерес у вітчизняних та іноземних туристів.

Культурна спадщина Запорізької області є невід'ємною частиною культурного надбання України. Її збереження і примноження є пріоритетним напрямом діяльності обласної державної адміністрації у сфері культури.

У Запорізькій області на державному обліку перебуває 8315 пам'яток, з них 6563 – пам'ятки археології, 1700 – історії, 32 – монументального мистецтва, 20 – науки і техніки. 12 об'єктів культурної спадщини регіону (3 пам'ятки історії і 9 – археології) занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України національного значення [64]. Це надзвичайні пам'ятки світового значення – залишки давніх стоянок, поселення, городища, поховальні комплекси, кургани, ґрунтові могильники Канат-Могила та Поповські могили у Бердянському районі; Куляб-Могила у Михайлівському, Солоха та Мамай-гора у Кам'янсько-Дніпровському, Цимбалові могили у Великобілозерському районах, а також археологічний комплекс пам'яток «Лиса Гора» у Василівському районі та 3 пам'ятки історії (включаючи Дніпрогес). Також функціонує 3 заповідники: Національний заповідник «Хортиця», державний історико-археологічний музей-заповідник «Кам'яна Могила» (м. Мелітополь), історико-архітектурний музей-заповідник «Садиба Попова» (м. Василівка).

Острів Хортиця – унікальна комплексна історико-культурна та природна пам'ятка, що охоплює період від мезоліту до ХХ ст., всесвітньо відома як колыска Запорізького козацтва та осередок першої у світі демократичної республіки. З давніх часів Хортиця набула значення духовного, державного і політичного символу Українського народу. Острів Хортиця став колыскою українського козацтва, оплотом запорізьких вольностей та уособленням національного духу. Національний заповідник «Хортиця» розташований на острові та прилеглих до нього територіях, займає площу 2386,86 га. На острові завдовжки 12 і завширшки 2,5 км розміщено комплекс із 70 унікальних пам'яток історії та археології, що

охоплюють період від мезоліту до наших днів, з них 36 пам'яток пов'язано з історією запорізького козацтва. Музейний фонд заповідника становить майже 34 тис. одиниць зберігання. Це археологічні колекції, предмети декоративно-ужиткового мистецтва, скульптури, кераміки, вироби з дерева, металу, скла, кістки, шкіри тощо. Тут знаходиться державний геологічний заказник «Дніпровські пороги» загальною площею 1383 га. Його унікальною особливістю є наявність ландшафтів усіх географічних зон України – від степової до гірської.

Відомим туристичним ресурсом є Державний історико-археологічний заповідник «Кам'яна Могила» (Мелітопольський район). Історико-архітектурний заповідник «Садіба Попова» (Василівський район) – диво містобудування, музей замкової архітектури пізнього класицизму, побудований у 1884 р. Заповідник «Кам'яні Могили» (Розівський район) засновано 5 квітня 1927 р. як особливу природоохоронну територію місцевого значення. Його площа складає близько 400 га, з них 300 га у складі Донецької області і 100 – Запорізької. Зараз він є одним із чотирьох відділів Українського державного степового природного заповідника. Район урочища «Кам'яні Могили» у геологічному, біологічному, художньо-емоційному та історичному аспектах є водночас унікальним і репрезентативним. Далеко за межами України відомі також нерухомі речові пам'ятки із числа археологічних знахідок курганів Кам'янського городища, меморіальні місця, пов'язані зі всесвітньо відомими історичними постатями Н. Махна, Д. Донцова та ін. Додає регіону позитивного туристичного іміджу унікальна споруда греблі Дніпрогесу та органічно пов'язаний з нею район соцміста Запоріжжя, спроектований всесвітньо відомими архітекторами братами Весненими [42].

Запорізька область має унікальне економіко-туристичне положення. Територія області займає 27,2 тис. км², що становить 4,5 % території України. Протяжність з півночі на південь становить 208 км, а зі сходу на захід – 235 км. Є досить розвинута система залізничного, автомобільного, водного та

авіаційного сполучення. Клімат – помірно-континентальний, характеризується чітко означеною посушливістю. Середньорічні температури: літня - +22 °С, зимова - -4,5 °С. На рік у середньому припадає 225 сонячних днів. Умовно область поділяється на три природні зони: степову (50,8 %), степову посушливу (34,8 %) та сухостепову (14,4 %). Такі природнокліматичні умови дозволяють вирощувати в області майже всі сільськогосподарські культури, отримуючи високі врожаї, а також максимально сприяють розвитку курортно-туристичної діяльності. Гідрографія складається з Каховського й Дніпровського водосховищ, 3 середніх рік (Молочної, Конки, Гайчура) і 118 малих річок з 28 водосховищами та 849 ставками. Північна частина Азовського моря є цінною рибогосподарською та рекреаційною акваторією. Узбережжя багате на мінеральні лікувальні ресурси: лікувальні грязі, мінеральні води. Мережа рік надає можливості розвитку водного туризму та яхт-клубів. Причому довжина берегової лінії Азовського моря в межах області перевищує 300 км. Акваторія р. Дніпра, залишки колишніх плавнів історичного Великого Лугу є стабілізуючим рекреаційним чинником індустріального осередку регіону. Основне родовище лікувальних грязей має запаси 634 т. Використовуються вони санаторіями курорту «Бердянськ». Родовище «Кирилівське» розташоване в гирлі р. Тащенак, що впадає в Молочний лиман. Затверджені ДКЗ України, їх запаси на термін 50 р. перевищують 40 тис. куб. м. Середньорічний видобуток їх сягає 99 куб. м. Грязі використовуються санаторієм «Кирилівка». В районі м. Приморська розвідані та затверджені запаси лікувальної грязі Великого та Малеого лиманів у кількості 250,6 тис. м³, що дає змогу перспективного розвитку міста як курорту. У Запорізькій області поширені мінеральні лікувальні води. Родовище «Бердянське» розташоване на території курорту «Бердянськ» і включає ділянки «Лазурний», «Бердянськ», «Нива», «Азов-1» і «Азов-3». На родовищі використовуються ропні і високомінералізовані води для бальнеологічних цілей зовнішнього застосування. Родовище «Кирилівське» розташоване на

території санаторію «Кирилівка», де використовуються ропні води і води середньої мінералізації. Запаси ропних вод затверджені в кількості 699 м³/доб., середньої мінералізації – 360 м³/доб, водовідбір складає по 7,0 м³/доб. Значні запаси мінеральних лікувальних ресурсів дозволяють розвивати на узбережжі Азовського моря в Запорізькій області курортно-оздоровчий туристичний кластер. Загальна кількість мисливських угідь в області займає площу 2559,128 тис. га. Протягом 2000-2010 рр. у регіоні було надано у користування 2156,486 тис. га угідь, з них Українському товариству мисливців і рибалок – 1,835 тис. га, держлісгоспам – 713,310 тис. га, Товариству військових мисливців та рибалок – 14,086 тис. га, трьом колективним сільськогосподарським підприємствам разом – 17,71 тис. га.

З метою збереження цінних видів флори та фауни в області на території 54,9 тис. га створено 310 об'єктів природно-заповідного фонду, що складає 2,02 % загальної площі області. Після створення національного природного парку «Приазовський», площа природно-заповідних територій області зросла більш, ніж удвічі і перевищує 6,5 % від загальної площі області. Конкурентною перевагою туристичного потенціалу краю є унікальне поєднання природних умов, ландшафтів, різноманітних рекреаційних ресурсів із низкою емоційно потужних пам'яток історії, археології, монументального мистецтва та архітектури. Сприятливий клімат, чудові прибережні пейзажі Дніпра, джерела мінеральної води і лікувальні грязі, тепле Азовське море приваблюють туристів.

У межах Запорізького Приазов'я сформовано три курорти: «Бердянськ», «Кирилівка» та «Приморськ». Одночасно тут склалися і рекреаційні угіддя стихійного тривалого і короткочасного відпочинку локального та регіонального значення (Новопетрівські і Луначарські – Бердянського адміністративного району; Орловські – Приморського району; Радивонівські – Якимівського району; Чкалівські, Ботієвські і Степанівські – Приазовського району). Вони мають вигідне розміщення і сприятливі природні умови та ресурси для організації туристичної діяльності. Так,

розміщений на південному сході Запорізької області, Бердянський грязьовий приморський курорт територіально об'єднує Бердянську косу з її кореневою частиною, курортну зону м. Бердянська, а в перспективі може приєднати Луначарські і Новопетрівські рекреаційні угіддя стихійного тривалого і короткочасного відпочинку локального значення, розташовані відповідно на захід та на схід від меж міста. Особливо сприятливі соціально-економічні умови та ресурси має Бердянський курорт. Основу його складає достатньо розвинена транспортна інфраструктура, що забезпечує доступність курорту з усіх транспортних напрямів. Кирилівський бальнеокліматичний грязьовий курорт знаходиться на південному заході Запорізької області і територіально об'єднує селище міського типу Кирилівку, коси Пересип і Федотову. На території курорту, що займає площу 203,3 га, переважає оздоровчий сезонний відпочинок дітей і дорослих, що здійснюється в 113 рекреаційних установах загальною місткістю 19,9 тис. людей. Розширення території курорту «Кирилівка» можливе за рахунок непридатних і малопридатних сільськогосподарських угідь (900 га). Це дозволить територіально охопити курортом Молочний лиман, що є джерелом мулових і сульфідних грязей. У комплексі соціально-економічних умов і ресурсів туристичного потенціалу найбільш сприятливою для розвитку рекреації і туризму в межах курорту є достатньо розвинена транспортна інфраструктура. Приморський оздоровчий курорт місцевого значення розташований на півдні Запорізької області. Він налічує 24 оздоровчі заклади для дорослих на 7,6 тис. осіб, та 7 дитячих оздоровчих закладів місткістю 2,3 тис. койко-місць. Степанівські, Чкалівські і Ботієвські рекреаційні угіддя стихійного тривалого і короткочасного відпочинку розташовані поблизу м. Мелітополя на території Приазовського адміністративного району між Кирилівським і Приморським курортами [42].

Існує багато можливостей для підвищення рекреаційного потенціалу територій, всі вони сприяють розвитку рекреаційно-туристичної галузі та одночасно підвищують ефективність господарського використання території взагалі. Одним з напрямів підвищення рекреаційних можливостей території,

за рахунок приваблювання екологічних туристів є створення національних парків. Основою для створення національних парків можуть бути найбільші об'єкти охорони природи Запорізької області. Ці об'єкти можуть входити до складу парків як окремо, так і групами, формуючи кілька заповідних ядер. Створювані ядра національних парків мають поєднуватись елементами екологічної мережі з іншими природоохоронними об'єктами, не включеними до складу національних парків.

Наприклад, ландшафтний заказник, що розташований на території Обитічної коси, яка знаходиться на північному узбережжі Азовського моря у межах Приморського району Запорізької області може успішно використовуватись для екологічного (зеленого) туризму. На цій території доцільно будувати заклади розміщення типу бунгало, розміщені розосереджена по території коси. Оформлення споруд має відповідати колориту місцевості та гармонійно вписуватись у ландшафт, для огорож та покрівель доцільно використовувати комиш, несучі конструкції бажано робити або дерев'яними або з природного каміння. Метал в умовах, де можливі підтоплення під час штормів швидко піддається корозії завдяки солям, що містяться в морській воді. Загальний вигляд території не повинен спотворювати існуючий природний ландшафт, а лише підкреслювати його, декоративні насадження мають бути ненав'язливими.

Використання агроландшафтів доцільно проводити в галузі рекреації та туризму головним чином через створення садиб сільського туризму та етнотуризму. В межах цих садиб можуть надаватись послуги з різноманітних видів прогулянкового туризму (велосипедного, кінного, прогулянок на човнах та інших плавзасобах), а також новітні види оздоровлення та лікування – фітотерапія, аромотерапія, апітерапія. Стосовно останнього слід вказати, що це нова галузь нетрадиційної медицини, що використовує натуральні продукти бджільництва та є дуже ефективною, в Україні вже створюються перші лікувальні пасіки. Створення таких пасік перспективне і в межах Запорізької області, природні умови та рослинність для цього

сприятливі. Крім того, пасіки виступають особливим типом культурного ландшафту, а також як перспективна територія для повноцінного відпочинку на природі. Умов для проходження спортивних пішохідних категорійних маршрутів в області немає, пішохідні маршрути тут нескладні й можуть здійснюватися лише з пізнавальною або загальнооздоровчою метою. Також перспективними є пізнавальні краєзнавчі екскурсії та комплексні пізнавальні екскурсії. В межах садиб етнотуризму доцільне проведення культурно-мистецьких заходів, налагодження випуску сувенірної продукції, проведення майстер-класів з народних промислів [11].

У регіоні вже функціонують об'єкти агротуризму, з яких 15 уже претендують на отримання сертифікатів у рамках проекту ЄС. Функціонує історико-культурний комплекс «Етносело» двох зелених садиб – «Аквазоо» в с. Петропіль та «Єнотова хата» у с. Червоний Яр. Працює садиба зі справжнім українським колоритом – «Садиба справжніх патріотів». Садиба «Морський бриз» розташована в селі Новокостянтинівка Запорізької обл., на узбережжі Азовського моря, в оточенні солоних озер із лікувальною гряззю, аналогом грязі розкрученого курорту на Мертвому морі в Ізраїлі. Пропонується знайомство з традиціями, культурою та побутом українського та інших народів, що населяють село [94].

Перспективним напрямом зеленого туризму є рибальський туризм. Він розвивається на Азовському морі (Бердянський і Приазовський райони), Дніпрі та на багатьох інших територіях області, де є спеціально зарибнені ставки. Наприклад, у с. Салтичія Чернігівського району для рибалок створено цілий комплекс «Великий став» з автостоянкою, будиночками для проживання. Сільській туризм з відпочинком на морі, рибальством, лікуванням та екскурсіями вдало поєднують у Приазовському районі. Так, у Новокостянтинівці в садибі «Морський бриз» можна зануритися у цілюще гаряче джерело, потім відправитись на море, порибалити, скупатися, в обід поїсти борщу та зірвати собі кавун на городі. У с. Чкалове Приазовського району відремонтовано будинок всесвітньо відомого мандрівника Федора

Конюхова, туди заїжджають туристи з різних країн, навіть більше іноземців [8].

Отже, сільський зелений туризм – перспективний напрямок, обумовлений унікальним економіко-географічним положенням Запорізького регіону. Розвиток курортно-туристичної сфери в регіоні у цьому напрямку призведе до збільшення доходів, що надходять в регіональні і місцеві бюджети і тим самим покращить рівень життя населення. Це позитивно позначиться на зростанні попиту на місцеву продукцію, збільшенні об'єктів туризму, стану кон'юнктури у будівництві та інфраструктури в регіоні, дасть змогу вирішувати проблеми зайнятості й екології.

У наступному підрозділі нами буде проведено аналіз туристичної діяльності та розвитку сільського зеленого туризму в Запорізькій області.

2.2 Аналіз туристичної діяльності та розвитку сільського зеленого туризму в Запорізькій області

Тенденція до збільшення впливу сфери туризму на динаміку показників економічного й соціального розвитку області зберігається за рахунок збільшення внутрішніх та іноземних туристичних потоків, а також зростання обсягів надходжень від туризму до місцевого бюджету.

У табл. 2.2.1 наведено основні показники туристичної діяльності Запорізької області за 2011-2019 рр.

Як свідчать дані табл. 2.2.1, протягом останніх п'яти років спостерігається позитивне зростання основних показників туристичної діяльності в Запорізькій області, зокрема порівнюючи 2019 р. з 2014 р. доходи від надання туристичних послуг збільшилась в 2 рази, витрати на послуги в збільшились в 1,9 разів, вартість реалізованих туристичних путівок збільшилась в 3,5 рази. Порівнюючи показники 2019 р. до 2011 р. у приріст доходу від надання туристичних послуг склав 323 %, це пояснюється

Таблиця 2.2.1

Показники туристичної діяльності Запорізької області за 2011-2019 рр. [20]

Показники діяльності	Роки:									Приріст 2019 р. до 2011 р.	Приріст 2019 р. до 2014 р.
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Кількість обслугованих туристів, млн осіб	60,06	35,42	54,42	39,01	30,92	40,38	47,68	56,37	56,84	5,4%	↑45%
Вартість реалізованих туристичних путівок, млн. грн	13,72	24,01	28,72	20,03	18,71	13,61	49,19	36,69	71,59	↑522%	↑357%
Витрати на послуги сторонніх організацій, що використовуються під час виробництва турпродукту, млн грн	3,56	7,70	4,20	1,66	1,61	2,54	1,47	2,86	3,16	↓11%	↑91%
Дохід від надання туристичних послуг, млн грн	165,5	172,3	258,30	248,8	264,62	378,1	331,3	459,7	534,9	↑323%	↑215%

підвищенням вартості реалізованих туристичних путівок, яка зросла в 5 разів за досліджуваний період часу. Кількість обслугованих туристів стабільно зростає починаючи з 2014 р., порівнюючи цей рік з 2019 р., показник збільшився на 45 %, це підтверджує активну позицію розвитку туристичної сфери в області і зацікавленість населення в внутрішньому та зовнішньому туризму.

За даними Державного агентства розвитку туризму України у 2020 р. Запорізька область увійшла в ТОП-10 областей України за кількістю

відвідувань внутрішніми туристами, а за кількістю відвідувань протягом літнього сезону цього ж року область отримала сьоме місце найбільш популярних регіонів країни [28].

Протягом 2019 р. туристичний потік в Запорізькому краї склав 56,8 тис. туристів, відпочиваючих та екскурсантів, що на 0,7 % більше порівняно з показником 2018 р. А протягом останніх 5 років туристичні потоки області зросли майже вдвічі (рис. 2.2.1).

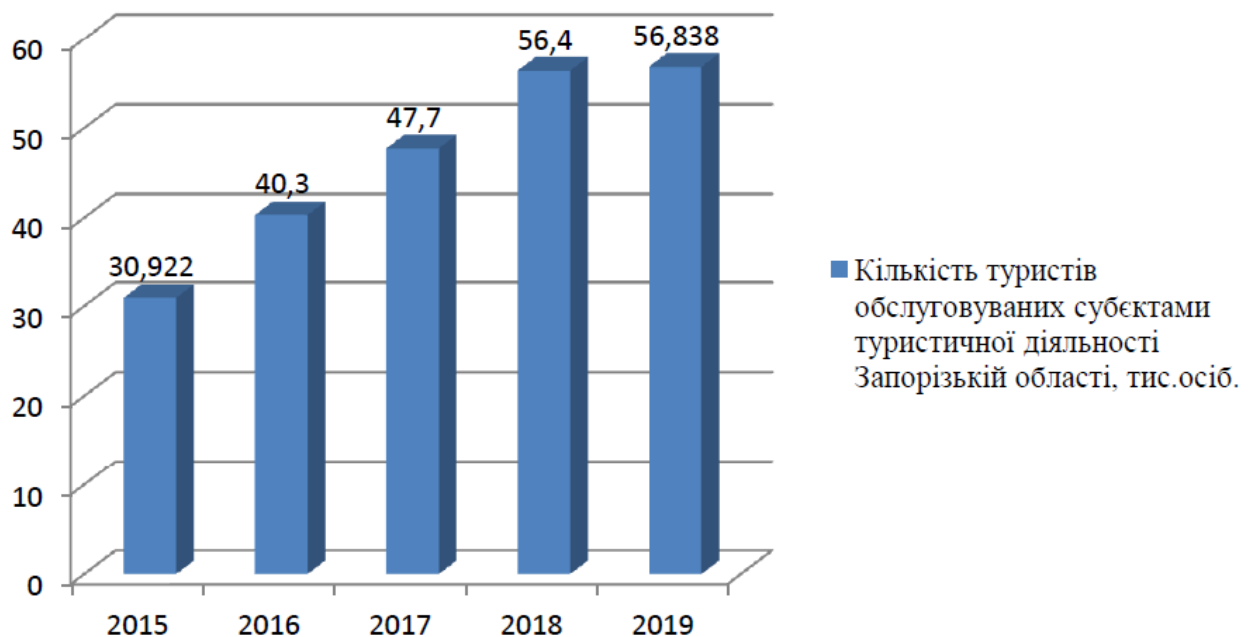

Рис. 2.2.1 Динаміка туристичних потоків Запорізької області, 2015-2019 рр. [20; 28]

Реалізація Програми розвитку рекреаційно-курортного комплексу та туризму в Запорізькій області на 2016-2020 рр. сприяла налагодженій співпраці з територіями області у 2019 р. відбулось збільшення обсягів туристичного збору: у порівнянні з 2018 р. він збільшився в 2 рази (на 01.12.2019 р. – 7678,8 тис. грн) (рис. 2.2.2).

З погляду організації інфраструктурного забезпечення рекреаційного процесу, одне з ключових місць належить транспортній системі. область має розвинену диверсифіковану транспортну систему, до якої входить мережа автомобільних та залізничних шляхів, а також об'єкти морського, річкового,

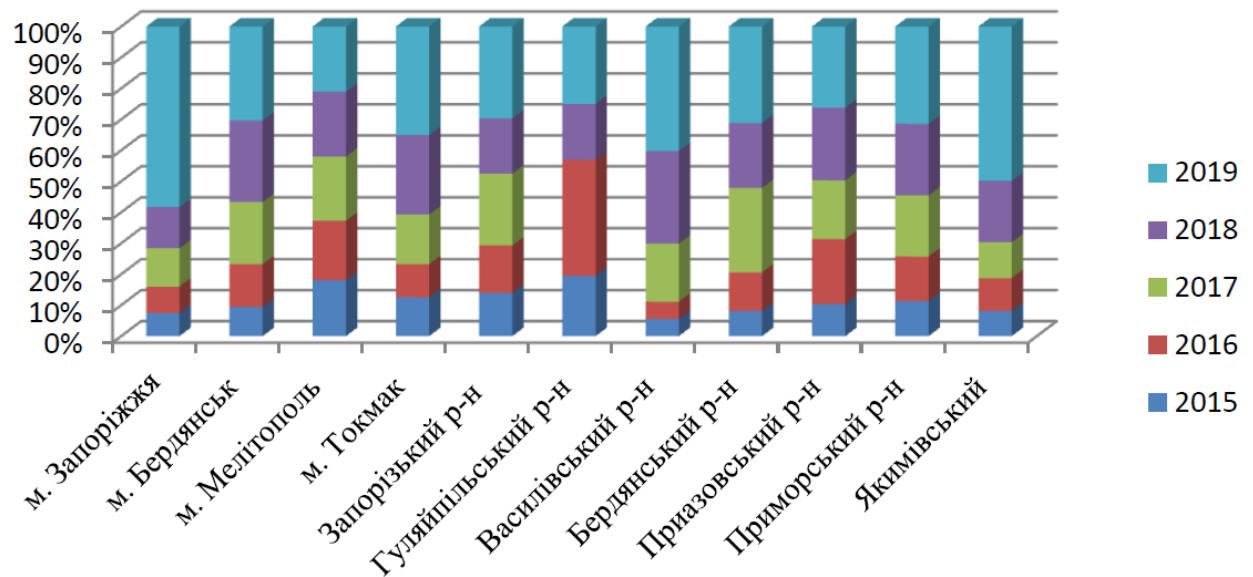

Рис.2.2.2 Динаміка обсягів туристичного збору у Запорізькій області за 2015-2019 рр., тис. грн [20]

авіаційного та електротранспорту, зокрема: Запорізький міський електротранспорт, Запорізький аеропорт, Запорізький річковий порт та Бердянський морський торговельний порт.

Дослідження основних чинників впливу транспортної інфраструктури на розвиток туризму в Запорізькій області показали не стійку змінну основних показників, що стало ключовим завданням аналізу проблем, перспектив та позитивних змін кожного напрямлення [27].

За даними Запорізької обласної державної адміністрації в області протягом 2015-2019 рр. відбулася інтенсифікація розвитку туристичної сфери. Для задоволення потреб в оздоровленні та відпочинку мешканців та гостей області на території регіону знаходиться понад 550 закладів тимчасового розміщення, серед яких: 437 баз відпочинку, 56 закладів готельного типу, 8 оздоровчих центрів та комплексів, 24 санаторно-профілакторних закладів, 6 пансіонатів, 3 туристичних притулків, 28 дитячих таборів. На території Запорізької області функціонує 9 туристично інформаційних центрів: 1 обласний (обласний туристично-інформаційний центр при обласному краєзнавчому музеї), 3 – у містах Бердянськ (2),

Запоріжжя (1) та 5 районних (у Бердянському, Василівському, Мелітопольському, Пологівському та Приазовському районах) [55].

Згідно офіційною статистичною інформацією головного управління статистики в Запорізькій області кількість колективних засобів розміщення в області в 2019 р. склала 133 закладів розміщення [66; 71], з яких офіційно зареєстрованих готелів налічується 17 од. і 116 од. спеціалізованих засобів розміщування (табл. 2.2.2).

Таблиця 2.2.2

Показники туристичної діяльності колективних засобів
розміщування Запорізької області у 2015-2019 рр. [20]

Показники	Роки:					Приріст 2019 до 2015 років, %
	2015	2016	2017	2018	2019	
Кількість колективних засобів розміщування, од	311	376	374	123	133	↓ 42,8
Кількість готелів та аналогічних засобів розміщування, од	86	114	131	15	17	↓ 19,8
Кількість спеціалізованих засобів розміщування, од	225	262	243	108	116	↓ 51,6
Кількість місць (ліжок) у колективних засобах розміщування, тис. од	35,13	39,69	39,54	16,10	17,94	↓ 51,1
Кількість місць у готелях та аналогічних засобах розміщування, тис. од	6,05	6,61	7,37	1,29	1,49	↓ 24,7
Кількість місць (ліжок) у спеціалізованих засобах розміщування, тис. од.	29,09	33,08	32,17	14,81	16,45	↓ 56,5
Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування, тис. осіб	261,97	309,51	319,59	162,30	172,73	↓ 65,9
Кількість осіб, що перебували у готелях та аналогічних засобах розміщування, тис. осіб	91,49	102,09	114,10	49,98	54,19	↓ 59,2
Кількість осіб, що перебували у спеціалізованих засобах розміщування, тис. осіб	170,47	207,42	205,50	112,32	118,54	↓ 69,5

Аналіз господарської діяльності колективних засобів розміщування Запорізької області показав, що за останні п'ять років відбулося вагоме скорочення ресурсів, порівнюючи 2019 р. з 2015 р. майже всі показники зменшились в 2 рази (40-60%). Це можна пояснити наявністю неконкурентоспроможних підприємств, які змушені були закритися та стрімким зростанням індивідуальних засобів розміщення, які працюють на базі сімейних особистих господарств або як фізичні особи підприємці. Приазовський регіон Запорізької області є рекреаційною зоною відпочинку і має задовольняти попит туристичних потоків необхідною кількістю засобів розміщення, тому на нашу думку є досить перспективним розвиток підприємницької діяльності в цьому регіоні і покращення інвестиційної привабливості для вітчизняних і іноземних фінансових вливань.

Приватні міні готелі, які з'явилися на морському узбережжі області у великій кількості, продемонстрували швидку реакцію малого бізнесу на зростання туристичних потоків. Такі засоби розміщення, з одного боку, склали конкуренцію звичним готелям і пансіонатам, а з іншого — надають послуги важко контрольованої державними органами якості, що призводить до завищених цін на тлі неякісного рівня сервісу. Ризик зменшення потоку відпочиваючих викликає гостру необхідність залучення інвестицій для будівництва сучасних закладів колективного розміщення, модернізації старих будівель, створення курортів місцевого значення на територіях, що містять цінні туристичні ресурси, рекреаційні та лікувальні властивості.

Кількість туристів, які були обслуговувані тур фірмами

Перспективним видом туризму для регіону є сільський зелений туризм. Про це свідчать статистичні дані щодо кількості сільських садиб. Станом на 2019 р. у Запорізькій області налічується 30 зазначених закладів, які надають послуги з тимчасового розміщення, харчування, традиційних видів сільськогосподарської діяльності тощо. Офіційних статистичних даних по зареєстрованим сільським зеленим садибам в області немає, достовірність показника свідчить інформація Департаменту культури, туризму,

національностей та релігій Запорізької облдержадміністрації (табл. 2.2.3).

Таблиця 2.2.3

Туристично-економічні складові розвитку сільського зеленого
туризму всільських територіях Запорізької області [27]

Показники	Одиниця виміру	Роки					Приріст	%
		2015	2016	2017	2018	2019	2019-2015	2019/2015
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Туристична складова								
Кількість садиб	од.	40	41	37	34	30	-10	↓ 75,0
Місткість садиб	місць	240	246	222	272	240	0	100,0
Кількість туристів, які були обслуговувані турфірмами	осіб	30922	40376	47675	56374	56838	25916	↑ 183,8
Частка сільських садиб в загальному розміщенні туристів	%	0,78	0,61	0,47	0,48	0,42	-0,35	↓ 54,4
Соціально-економічна складова								
Середньомісячна заробітна плата	грн	4199,5	5080,4	6863,3	7805,3	10244	6044,5	↑ 243,9
Все населення віці 15-70 років, в т.ч.	тис. осіб	1321,1	1312,6	1304,5	1290,4	1277,5	-43,6	↓ 96,7
Кількість міського населення	тис.осіб	898,3	905,7	910,5	994,9	985,0	86,6	↑ 109,6
Кількість зайнятого населення	тис. осіб	745,1	734,9	719,7	732,2	741,6	-3,5	↓ 99,5
Кількість безробітного населення	тис. осіб	80,4	81,4	86,2	80,4	77,5	-2,9	↓ 96,4
Обсяг іноземних інвестицій	млн дол.	682,7	863,4	910,5	902	900,6	217,9	↑ 131,9
Обсяг капітальних інвестицій	млрд грн	4,5	6,4	10,1	8,8	9	4,5	↑ 200,0
Інфраструктурна та безпекова складова								
Щільність автомобільних доріг із твердим покриттям на 1000 км ²	км.	251	251	251	251	251	0	100,0

Продовж. табл. 2.2.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Щільність залізничних колій на 1000 км ²	км.	38	38	38	36	36	-2	↓ 94,7
Кількість закладів охорони здоров'ята надання соціальної допомоги	од.	211	193	206	244	307	96	↑ 145,5
Природно-ресурсна складова								
Загальна площа сільських територій	тис. га	26,56	26,56	26,56	26,56	26,56	0	100,0
Загальна площа об'єктів природно-заповідного фонду	тис. га	153	153	153	153	166	13	↑ 108,5
Загальна площа встановлених водоохоронних зон водних об'єктів	тис. га	117	118	118,1 1	114,3 4	114,3 4	-2,7	↓ 97,7
Обсяг лісових земель	тис. га	117	117	117	117	117	0	100,0
Культурно-ресурсна складова								
Пам'ятки	од.	8436	8436	8315	8315	8315	-121	↓ 98,6
Пам'ятки національного значення	од.	12	12	12	12	12	0	100,0
Пам'ятки місцевого значення	од.	152	187	200	200	202	50	↑ 132,9
Підприємства мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	од.	69	61	64	61	68	-1	↓ 98,6

За інформацією Департаменту економічного розвитку і торгівлі облдержадміністрації лише на заходи, що направлені на розвиток сільського зеленого туризму, у рамках Комплексної програми розвитку малого і середнього підприємництва в Запорізькій області на 2017-2018 рр., виділено майже 300 тис. грн. з обласного бюджету. Проблемним питанням у сфері сільського зеленого туризму є відсутність нормативно-правової бази, що

унеможливиює повноцінне ведення діяльності у зазначеній галузі.

Сучасний розвиток сільського зеленого туризму в сільських територіях Запорізької області неможливий без сприятливих умов. Ступінь успіху залежить від ресурсів, які є ключовими в популяризації цієї діяльності. Аналізуючи туристичну, соціально-економічну, інфраструктурну та безпекову, природну та культурну складову можна стверджувати, що для розвитку сільського зеленого туризму є всі потрібні ресурси. Діючі садиби створюють належні умови в розміщенні туристів, за даними 2019 р. вони можуть прийняти 240 туристів в день. Частка сільських садиб в загальному розміщенні туристів складає 0,42 %, це свідчить про малу кількість наявних об'єктів і потребу в створенні нових, так як туристичний потік в регіоні зростає з кожним роком (в середньому збільшується на 17 %) і створює додатковий попит на послуги сільського зеленого туризму.

Соціально-економічна складова показує що обсяг іноземних інвестицій щороку збільшується (на ↑30% порівнюючи 2019 р. до 2015 р.) розвиваючи територію області в різних сферах господарської діяльності, це покращує умови для роботи і в сфері послуг. Туристична інфраструктура відновлюється за рахунок капітальних інвестицій, які мають позитивний приріст (↑ в 2 рази порівнюючи 2019 р. до 2015 р.). Чисельність працездатного населення має певні скорочення своїх обсягів (↓3,3%), з якого показники кількості міського населення мають позитивний приріст (↑9,6 %), кількості зайнятого населення майже незмінні (↓0,5 %), кількості безробітних мають негативний приріст (↓3,6 %), це показує, що кількість потенційних відвідувачів в сегменті сільського зеленого туризму матиме зростання, так як ця діяльність спрямована на задоволення потреб споживачів з міст, працездатного віку з постійним місцем зайнятості. А для стабільного зниження показника по безробіттю розвиток сільського зеленого туризму має позитивний вплив, так як створює додаткові робочі місця та впливає на самозайнятність населення. Середньомісячна заробітна плата згідно чинного законодавства має стабільний приріст (↑ в 2,5 рази) що сприяє покращенню

дохідної частини бюджету працюючого населення.

Природно та культуро-ресурсна складова області має унікальні об'єкти які забезпечують розвиток туристичної інфраструктури в регіоні надаючи можливості для розвитку різних видів туризму, серед яких і сільський зелений туризм. Пам'ятки національного та місцевого значення мають збагачення та відновлення своїх ресурсів тим самим забезпечуючи популяризацію регіону та створення нових туристичних продуктів.

Успішний розвиток сільського зеленого туризму та популяризація його сучасних різновидів позитивно позначиться на підвищенні рівня життя в сільських територіях, підвищенні працездатності за допомогою створення додаткових робочих місць, збереженні заповідних природних зон, відродженні традицій та народного ремесла, підвищенні рівня знань місцевого населення та туристів.

Розглянемо розміщення садиб сільського зеленого туризму в межах адміністративних районів області станом на 2019 р. (табл. 2.2.4).

Аналіз статистичних даних станом на 2019 р. засвідчив нерівномірний розподіл кількості садиб у районах Запорізької області. Найвищий показник кількості садиб сільського зеленого туризму характерний для Мелітопольського (9), Запорізького (9) та Бердянського району (8) саме на цих територіях розміщується найбільша кількість природних рекреаційних ресурсів. За результатами аналізу забезпеченості адміністративних районів області садибами сільського зеленого туризму, застосувавши картографічний метод дослідження, проведемо регіональний аналіз дослідження природно ресурсів для визначення туристично цікавих дестинацій регіону.

За даними Департаменту культури, туризму, національностей та релігій Запорізької облдержадміністрації, серед садиб, що працюють найбільш активно, є «Етносело» у с. Червонокозацьке, Вільнянського району; «Аквазоо» у с. Петрополь, Запорізького району, «Гостини у Валентини», «Перлина степу» у Мелітопольському районі.

Перспективним напрямом сільського зеленого туризму є рибальський

Таблиця 2.2.4

Розміщення садиб сільського зеленого туризму в межах
адміністративних районів області станом на 2019 рік [20]

Назва районної ради	Кількість громад у складі району	Площа об'єднаного району, кв. км	Кількість населення, осіб	Кількість садиб СЗТ	Перелік садиб сільського зеленого туризму в регіоні
Бердянська районна рада	8	4 461,56	183 984	8	Салтичія, «Великий став», Нововасилівська садиба
Василівська районна рада	11	4 287,33	188 667	1	Садиба Попова
Запорізька районна рада	17	4 674,61	874 150	9	AQUAZOO-Петрополь», «Хутор Петерсона», «Єнотова хата», Етносело «Дивосвіт», «Садиба справжніх патріотів», «Двір бджоляра».
Мелітополь- ська районна рада	16	7 081,04	286 574	9	«Алея троянд», «Сосновський бурштин», «Перлина степу», ферма- зоопарк «Страус-Юг», «Гостиниу Валентини», «Медландія», «На хуторі», «Зелена садиба Атманаю», Садиба с.Чкалове

туризм. Він розвивається на Азовському морі (Бердянський і Приазовський райони), на р. Дніпро та на багатьох інших територіях області, де розташовані спеціально зарибнені ставки. Наприклад, у с. Салтичія, Чернігівського району для рибалок створено цілий комплекс «Великий став» з автостоянкою, будиночками для проживання, зручними місцями для лову коропа, білого амура, товстолобика, сома.

Це, звісно, не повний перелік зелених садиб, які все частіше обирають городяни для відпочинку. Проте сільський зелений туризм в області серйозно працюватиме лише за умови всебічної підтримки місцевої влади. Запорізька область має величезний нерозкритий потенціал сільського зеленого туризму з спеціалізацією на наданні послуг, пов'язаних з водним ресурсами, формуючи

Південний туристичний регіон разом з Одеською, Херсонською і Миколаївською областями.

Сільські території Запорізької області багаті історико-культурними ресурсами, інтеркультурним колоритом, самобутнім побутом, мальовничими ландшафтами, лікувально-рекреаційними ресурсами, яким властива здатність відновлювати і розвивати духовні та фізичні сили людини. Сільські території зосереджує в собі достатньо вільний індивідуальний житловий фонд та добрих і працьовитих людей. Водночас гострою проблемою багатьох сіл є нестача робочих місць, ріст надлишку робочої сили, яка не зайнята у сільськогосподарській діяльності [90].

У Запорізькій області сільський зелений туризм – це перспективний напрямок розвитку діяльності малого та середнього бізнесу, це актуальне і перспективне джерело збільшення надходжень до бюджетів різних рівнів та можливість створення нових робочих місць.

Доцільність розвитку сільського зеленого туризму в Запорізькій області доводить SWOT-аналіз (табл. 2.2.5), який дає змогу об'єктивно оцінити переваги такого виду туризму та розробити ефективні заходи щодо упередження можливих проблем. Розгляд сильних аспектів дає змогу визначити потенційні можливості регіону та розробити ефективну стратегію розвитку.

Таблиця 2.2.5

SWOT-аналіз можливостей розвитку сільського зеленого туризму для
Запорізької області [27]

S (strengths) – сильні сторони	W (weaknesses) – слабкі сторони
1	2
1. Сприятливі природно-кліматичні умови, наявність водних ресурсів: море, ріки, водосховище, ставки, мінеральні воли, лікувальні джерела 2. Розвинута транспортна інфраструктура, є залізничні станції в усіх основних містах, автомобільні траси, річковий порт, морський порт	1. Мала кількість приватних садиб, відсутність сільських садиб, зареєстрованих офіційно 2. Необізнаність господарів, фермерів та невеликих підсобних господарств у перевагах введення сільського зеленого виду туризму в себе у господарстві та налаштування всіх відповідних умов

Продовж. табл. 2.2.5

1	2
3. Значна кількість історико-культурних пам'яток 4. Потужно розвинуте сільськогосподарське виробництво, 85 % земельного фонду області зайняті землями сільськогосподарського призначення 5. Прийнятна ціна на проживання та харчування 6. Харчування з екологічно чистих продуктів, вирощених самостійно 7. Розвиток кооперативів і кластерів 8. Підтримка з боку влади громадських організацій 9. Розвиток інвестиційних проєктів підтримки сільгоспвиробників, в тому числі в сегменті сільського зеленого туризму 10. Існування багатонаціональних громад в області	3. Мала кількість приватних садиб, відсутність сільських садиб, зареєстрованих офіційно 4. Необізнаність господарів, фермерів та невеликих підсобних господарств у перевагах введення сільського зеленого виду туризму в себе у господарстві та налаштування всіх відповідних умов 5. Недостатня обізнаність населення у відпочинку сільського зеленого туризму 6. Непривабливий імідж України в очах іноземців у зв'язку з війною в Україні 7. Недостатня реалізація наявного рекреаційного та історико-культурного потенціалу області, низький рівень якості курортно-туристичних послуг та інфраструктури 8. Міжрайонні диспропорції у розвитку сільського зеленого туризму на території області
О (opportunities) – можливості.	Т (threats) – загрози
1. Збільшення доходів та зайнятості сільського населення 2. Покращення умов життя в сільських поселеннях 3. Зростання інвестиційної привабливості та нарощування міжнародної технічної допомоги 4. Покращення бізнес-клімату в області, відновлення стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу 5. Формування позитивного іміджу в областей України та світі 6. Покращення інфраструктури сіл 7. Збереження і покращення історико-культурних пам'яток 8. Зростання світового попиту на українську продукцію агропромислового комплексу шляхом використання послуг сільського зеленого туризму 9. Доступність сучасних інформаційних технологій у розвиток СЗТ в області 10. Формування національного патріотизму через популяризацію відвідування об'єктів давньої історії України та державотворення	1. Політична нестабільність 2. Нестабільність курсу національної валюти 3. Зростання цін на енергоносії 4. Недосконала кредитна система для розвитку малого і середнього бізнесу, а саме в сегменті сільського зеленого туризму 5. Безробіття в країні, що підвищує рівень злочинності і тим самим знижує туристичну привабливість територій 6. Недосконала нормативно-правова база щодо інструментів діяльності в сегменті сільського зеленого туризму, а також податкова політика та з питань розвитку зелених садиб у регіоні 7. Відсутність категоризації, що знижує якість нічліжних умов

На основі проведеного SWOT-аналізу (табл. 2.2.5) пропонуємо заходи щодо подальшого розвитку сільського зеленого туризму в сільських територіях Запорізької області:

- розроблення та затвердження стратегії розвитку сільського зеленого туризму в Запорізькій області, реалізація якої є актуальним управлінським рішенням для активізації внутрішніх туристичних потоків та популяризації природного й історико-культурного потенціалу сільських територій регіону;
- розроблення та затвердження регіональних програм розвитку території як туристичної дестинації з метою створення та популяризації туристичного продукту сільського зеленого туризму, який формується при визначенні територіальної особливості регіону (місцевості);
- розроблення та затвердження програми оптимізації транспортних потоків з метою підвищення доступності до всіх туристично розвинутих регіонів області;
- створити і поширити ефективне інформаційне забезпечення розвитку сільського зеленого туризму в регіоні за рахунок створення регіональних туристичних центрів;
- організовувати періодичні тренінги і семінари туристичного спрямування для власників сільських садиб та об'єктів сільського зеленого туризму з метою покращення їх кваліфікації в наданні туристичних послуг;
- застосувати інновації у вигляді створення єдиної мережі даних по замовленню туристичних послуг сільського зеленого туризму, бронюванню або резервуванню місць в сільських садибах, для зрозумілої та прозорої взаємодії споживачів та виробників послуг;
- обов'язкова реєстрації господарської діяльності в сегменті сільського зеленого туризму (категоризація сільських садиб).

У наступному підрозділі нами буде розроблено сільський зелений тур вихідного дня по Запорізькій області.

2.3 Розробка сільського зеленого туру вихідного дня по Запорізькій області

Протягом останніх десяти років сільський зелений туризм як форма відпочинку стає популярним не тільки за кордоном, але й в Україні. Саме поняття – сільський зелений туризм охоплює, з одного боку, відпочинок на сільській території з метою оздоровлення, пізнання історичної та культурної спадщини, а з іншого – певний різновид підсобної господарської діяльності сільських мешканців (господарів) у межах та з використанням будівель, ресурсів свого маєтку (садиби, господарства), а також надання відпочивальникам (туристам), послуг пов'язаних із рекреативною та туристичною діяльністю, зокрема, харчування, забезпечення місць для проживання тощо.

Зрозуміло, що сільським туризм про який йде мова називається так тому, що всі туристичні послуги в ньому вироблятимуться на території індивідуального сільського господарства. А чому він зелений? За прийнятою туристичною класифікацією зелений це екологічний. Тобто такий, який наближений до незайманої природи. В нашому випадку він наближається до екологічного. Та безперечно він більш екологічний чим відпочинок у самому комфортабельному готелі [79].

Тобто, даний вид туризму цілком відповідає концепції екологічного туризму, що має на увазі такі форми туризму, при яких головною мотивацією туристів є спостереження та спілкування з природою, що сприяє збереженню довкілля й культурної спадщини з мінімальним впливом на них.

Екологічні (зелені) маршрути відповідно до основних принципів їхньої організації повинні бути: екологічними; привабливими; доступними; змістовними; функціональними; багатоаспектними.

При створенні екологічних (зелених) маршрутів слід враховувати такі особливості:

1. Екологічний тур повинен обов'язково мати три складові:

екоосвітню (наявність елементів екологічної освіти та просвіти), природоохоронну (реалізується у природозберігаючій поведінці групи на маршруті, застосування спеціальних еколого-туристських технологій мінімізації впливу на природне середовище), етнотолерантну (виявляється у повазі інтересів місцевих жителів).

2. Екологічний (зелений) маршрут має відповідати традиційним принципам екологічного туризму, а саме:

- екологічному, сутністю якого є визначення та гармонізація основних зв'язків в екотуристській системі (між туристами, туроператорами, природними ландшафтами, місцевою громадою);
- геоекологічному (конструктивно-географічному), що базується на природо-орієнтованому раціональному використанні, охороні та відтворенні природних ресурсів;
- екостабілізуючому, метою якого є недопущення та мінімізація збитків природному середовищу, що не порушують екологічної стійкості середовища;
- інтелектуально-освітньому, який передбачає спрямованість на масову екологічну освіту та виховання;
- соціально-етичному, що має на меті орієнтацію на формування екокультури та екоетики спілкування з природним середовищем;
- етноекологічному, який спирається на використання етнокультурного середовища, збереження та відтворення етнокультурних традицій, раціональне природокористування та охорону природи;
- економічно-розвиваючому, що полягає у спрямуванні на ефективний сталий розвиток тих регіонів, де він здійснюється, інвестуванні в охорону та відтворенні природного середовища.

3. Обов'язковими вимогами до екологічних турів є:

- відповідність принципам екологічного туризму;
- наявність мандрівників;
- забезпечення туристів проїзними документами в прямому й

зворотному напрямках;

- організація харчування на маршруті й у місцях розміщення;
- наявність природних (а іноді й культурних) визначних місць;
- підготовка місць для відпочинку та розміщення груп туристів на нічліг у кожному пункті зупинки (якщо це потрібно);
- наявність обслуговуючого персоналу (керівників туристичних груп, інструкторів, екскурсоводів);
- ув'язка календарних строків, маршрутів подорожей і розкладу руху транспорту з перевізниками;
- розробка господарсько-фінансового плану та калькуляції вартості туристичних путівок з урахуванням умов укладених договорів і наданих послуг;
- підбір і підготовка кадрів, забезпечення їх необхідними методичними матеріалами та реквізитами.

4. Екотур повинен виконувати такі завдання:

- постійно, систематично і цілеспрямовано культивувати критерій рівноваги навколишнього природного середовища;
- гармонізувати відносини між природою, суспільством і економікою;
- орієнтувати турорганізації на збереження, відтворення і збільшення споживчої вартості природного середовища за рахунок виділення частини прибутків від туризму на вирішення пов'язаних із цим завдань;
- підкоряти короточасні інтереси отримання прибутку від туризму довгостроковим інтересам зберігання природи для майбутніх поколінь, примноження рекреаційно-туристських ресурсів, а також для подальшого розвитку туризму;
- формувати в туристів почуття особистої відповідальності за стан природи та її майбутнє, стверджуючи в їх свідомості приналежність до неї як її невід'ємної органічної частини.

Отже, програму або тур можна вважати екологічними, якщо:

- кваліфіковані гіді ведуть туристів до цікавих й екологічно сприятливих природних і культурних ландшафтів;
- програма туру передбачає відвідування навчальних екологічних стежок, природознавчих, краєзнавчих музеїв, екотехнологічних господарств та ознайомлення з місцевими екологічними проблемами;
- програма туру передбачає ознайомлення із суто природними об'єктами й незайманою природою в поєднанні з вивченням традиційних, аборигенних форм природокористування;
- транспорт, яким користуються туристи, не завдає шкоди навколишньому середовищу;
- їжа туристів екологічно чиста й корисна, при цьому до раціону туристів включено місцеві продукти;
- туристи не залишають на маршруті сміття, а збирають його для подальшої екотехнологічної переробки [81].

У зв'язку з цим організатори екологічних турів віддають перевагу багаторазовим пакункам продуктів;

- привали, бівуаки й особливо вогнища влаштовують виключно в спеціально обладнаних місцях;
- збір грибів, ягід, квітів, лікарських рослин, будьяких природних сувенірів туристи проводять тільки в суворо відведених місцях і в певний час;
- з усіх видів полювання можливе тільки фотополування (мисливські тури є антиекологічними);
- готелі, кемпінги чи притулки та колиби, у яких зупиняються туристи, розташовані так, що не порушують нормальний, екологічно сталий розвиток навколишнього ландшафту та не спотворюють його вигляд;
- готелі й кемпінги побудовано з екологічно нешкідливих матеріалів, стоки й викиди очищають, інші відходи утилізують;
- місцевих жителів залучають до туристичного бізнесу, вони

отримують можливість розвивати традиційні форми господарства;

- туристи з повагою ставляться до місцевих культурних традицій, прагнуть вивчити та зрозуміти їх;
- туристи доступними їм способами беруть участь у вирішенні місцевих екологічних проблем;
- доходи від туру (їхня частина) залишаються в місцевому бюджеті [81].

Розвиток туризму має велике значення як для держави загалом, так і для окремої особи. Культурне самовираження народу, його історія, традиції, звичаї завжди викликали і викликають інтерес. Природна допитливість туриста утворить один з найбільш сильних спонукальних туристських мотивів.

Ми пропонує груповий (18 осіб) сільський зелений тур вихідного дня «Свято Великодня на зелених хуторах». Дві агрооселі, екскурсії та контактний зоопарк, освячення Пасок, майстер класи із писанкарства та ляльки-мотанки, свіже повітря, смачне частування «тільки з багаття», веселі конкурси і забави – все це буде в нашій поїздки!

Мета туру – це ознайомлення туристів з природою та традиціями рідного краю, формування практичних та інтелектуальних вмінь, виховання почуттів патріотизму, любові до рідної землі, бережного ставлення до природи.

Великдень святкують у всьому світі. Назвати цей день рядовим святом було б неправильно, адже воно вважається культовою подією світової історії і головним днем у році для всіх православних християн. Кожен, хто шанує це свято, отримує надію на порятунок, адже воскрес Христос. Світле Воскресіння прийнято наповнювати добрими справами, чимало обрядів і традицій в Україні пов'язане з ним.

У багатьох куточках нашої країни великодні традиції та обряди дотримуються практично в незмінному вигляді, такими, якими вони дійшли до нас з найдавніших часів. Особливо колоритно відбуваються святкування в

Закарпатті, цей край особливо багатий традиціями.

У кожного з нас свято Великдень асоціюється з хресним ходом зі свічками, червоними ризами церковнослужителів, радісним співом і взаємними привітаннями: «Христос воскрес!» – «Воістину воскрес!». До зовнішньої атрибутики свята можна віднести і улюблені з дитинства рум'яні паски з родзинками, розписні яйця – писанки.

Однак основна символіка цього світлого свята все ж пов'язана з богослужінням. До неї відноситься:

- пасхальне нічне богослужіння, яке здійснюється з особливою урочистістю, адже саме Великдень вважається найважливішою подією церковного року;
- пасхальне привітання або христосування зі словами: «Христос воскрес!» – «Воістину воскрес!» і триразовим поцілунком в щоку;
- вогонь, який символізує Боже Світло, від якого всі віруючі можуть запалити лампадки і свічки і понести їх додому;
- пасхальна трапеза, яка настає після Великого посту, і відбувається зі свяченими пасками, писанками, які вважаються символом Воскресіння Христового, а також сирами та ковбасами;
- хресний хід, який відбувається опівночі перед Пасхою від православного храму і супроводжується гучними піснями, а закінчується ранковим богослужінням;
- великодні передзвони на честь Христового Воскресіння після семиденного мовчання.

Народні гуляння традиційно стартували пасхальним вечером. Улюбленими розвагами на Великдень, які в деяких регіонах країни тривають до двох тижнів. Всі святкування супроводжувалися так званими христосуванням – привітаннями з розбиванням писанок і триразовими поцілунками. Це традиційна пасхальна спадщина, яка прийшла з древньоцерковної традиції.

Тривалість та дата туру: 1 день; 16 квітня 2023 р.

Транспортне забезпечення туру: передбачено трансфер до місця початку туру комфортабельним автобусом турфірми місткістю 20 осіб. В автобусі доступний безкоштовний Wi-Fi та питна бутильована вода.

Програма туру наведена у табл. 2.3.1.

Таблиця 2.3.1

День/дата	Час	Заходи
1 день 16.04.2023 р.	10:00	Збір групи у м. Запоріжжя на пл. Маяковського
	11:00-15:00	Відвідування агросадиби сільського туризму з контактним зоопарком «Аквазоо-Петрополь» (https://aquazoo.zp.ua/): – урочиста зустріч гостей садиби з короваєм та фуршетом; – святковий настрій завдяки українським пісням і вогнищу; – екскурсія по садибі «Аквазоо» – це не звичайний зоопарк! Тут можна не тільки дивитися на тварин! Їх можна і потрібно ласкати, годувати, обіймати, фотографуватися і заряджатися їх позитивною енергетикою. Всі тварини в зоопарку контактні, так що не забудьте взяти з собою частування! – освячення пасок священником на території садиби (гості привозять з собою паски, яйця, воду); – майстер клас по розпису писанки – візьмемо в руки писачки і під керівництвом професіонала спробуємо себе в писанкарстві; – інтерактивний музей сільськогосподарської техніки АФ Славутич & Aquazoo (трактори, комбайн, сівалки, вантажівки тощо); – обід «тільки з багаття» – суп з домашньою локшиною, каша на багатті; – веселий конкурс «Спритний свинолов»
	15:00-18:00	Відвідування садиби зеленого туризму «Хутір Петерсона» (https://funtime.kiev.ua/where-to-go/hutor-petersona): – святковий фуршет на вході – пригощаємося фірмовими пиріжками, бутербродами з салом, дегустуємо медовуху; – екскурсія по садибі і спілкування з тваринами; – майданчик для пікніка біля ставка; – розваги на свіжому повітрі - конкурси, ігри, тир, перетягування каната, бої мішками; – «Сільське таксі» – катання в кузові мотоблока; – майстер-клас з ляльки-мотанкам з соломи – кожен забере з собою оберіг на пам'ять; – закриття свята, вручення символічних призів активним учасникам конкурсів та майстер-класів.
	19:00	Повернення групи до м. Запоріжжя.

Калькуляція туру наведена у табл. 2.3.2.

Таблиця 2.3.2

Калькуляція туру «Свято Великодня на зелених хуторах»

[складено авторкою]

№ з/п	Найменування витрат	Ціна, грн	Кількість	Розрахункова формула	Загальна сума, грн
1	Транспорт	2500	1	-	2500
2	Заробітна плата супроводжувача	500	1	$V_z = \text{Денна ставка} * \text{Кількість днів роботи}$	500
3	Харчування (фуршети, обід)	200	18	-	3600
4	Екскурсійне обслуговування	200	18	-	3600
5	Майстер-класи	100	18	-	1800
6	Накладні витрати	-	10 %	$V_n = (п1 + п2 + п3 + п4 + п5) * 10\% / 100\%$	1200
7	Страховання туристів	50	18	-	900
8	Прибуток турфірми	-	20 %	$Ц_{на} = 20\%/100\% * (п1 + п2 + п3 + п4 + п5 + п6 + п7)$	2820
9	Загальна вартість туру	-	-	$V_{тз} = п1 + п2 + п3 + п4 + п5 + п6 + п7 + п8$	16920
10	Ціна путівки на 1 особу	-	група 6 осіб	$Ц_{п} = V_{тз} / \text{Кількість осіб}$	940

Згідно даних табл. 2.3.2 ціна путівки на 1 особу – 940 грн.

До вартості туру входить:

- проїзд на комфортабельному автобусі;
- екскурсія по агросадібі «Аквазоо-Петрополь» і садібі «Хутір Петерсона»;
- квитки у контактний зоопарк та спілкування з тваринами;
- майстер-клас з ляльки-мотанки з соломи;
- майстер-клас з писанки (розпис яєць);
- розважальна програма: конкурси, забави, танці та ін.;
- супровід;
- частування (фуршет та обід).

Додатково оплачується:

- особисті витрати;
- частування для тварин (за бажання візьміть з собою соломку, моркву, яблучка, сухарики).

Коли турпродукт підготовлений, постає проблема його популяризації (просування). Для популяризації своєї діяльності використовують велику низку заходів. Останнім часом дуже важливою є реклама в Інтернеті, яка найчастіше подається при відвідуванні сайтів турфірм. Даний тур буде розміщено на сайті та сторінках у соціальних мережах турфірми та об'єктів відвідування туру (<https://aquazoo.zp.ua/>; <https://funtime.kiev.ua/where-to-go/hutor-petersona>). Засобами своєї популяризації є участь у туристичних виставках, які відвідують не лише туристичні фірми, а й потенційні покупці турів. Тому, з метою популяризації даного виду туризму (туру), доцільно під час повернення до його початкової точки передбачити опитування клієнтів «зворотній зв'язок», за результатами якого передбачити купони зі знижками на наступні подорожі з турфірмою, сувеніри, запрошення для друзів та рідних, на цю подорож у наступному році.

Отже, впровадження сільських зелених турів в регіоні сприятиме збалансованому в екологічному, соціальному та економічному відношенні сталому розвитку сільських місцевостей, що тим самим підтримує туристичну привабливість територій.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Сільський зелений туризм з кожним роком набуває все більшої популярності як у світі, так і у нашій державі. З одного боку, це сприяє активізації малозабезпечених верств населення, які можуть розраховувати на відносно дешевий відпочинок, а з іншого – розвитку селянських господарств, які надають послуги сільського зеленого туризму; створенню нових підприємства, що дасть змогу забезпечити жителів сільської місцевості робочими місцями; зменшенню міграції працездатного населення за межі нашої держави. Це також дозволить залучати вітчизняні та іноземні інвестиції, реалізовувати нові проекти, що забезпечить значні додаткові надходження до бюджету об'єднаної територіальної громади зокрема і регіону загалом.

Пріоритетність розвитку сільського зеленого туризму в усіх регіонах України зумовлена такими обставинами:

- регіони України володіють значним, досі ще малоосвоєним, рекреаційним потенціалом, що потребує пошуку альтернативних ефективних стимулів для його раціонального використання у відпочинково-туристичних цілях;
- збережена етнокультурна самобутність історичних країв нашої держави виступає ексклюзивною міжнародно-туристичною конкурентною перевагою, що дозволить нашій країні бути серед основних осередків розвитку сільського туризму на Європейському континенті;
- розвиток сільського зеленого туризму стимулює мале підприємництво, важливе для відродження традиційного господарського укладу й оздоровлення економіки аграрних районів нашої держави;
- поширення в Україні практики організації агрорекреаційного сервісу вирішує низку напружених соціальних проблем регіонів, зокрема, масового безробіття, закордонного заробітчанства, складного соціального

клімату тощо.

Кожний регіон України характеризується своїм напрямом розвитку сільського зеленого туризму. У Запорізькій області доцільно розвивати наступні організаційні форми сільського зеленого туризму:

- агротуризм – вид сільського зеленого туризму, як пізнавального, так і відпочинкового характеру, пов'язаний з використанням підсобних господарств населення, або земель сільськогосподарських підприємств, які тимчасово не використовуються в аграрній сфері. Цей вид може не мати обмежень в завантаженості на територію і регламентуванні видів розважального відпочинку;

- відпочинковий (відпочинок на селі). Базою його розвитку є капітальний житловий фонд на садибах господарів та наявні природні, рекреаційні, історико-архітектурні, культурно-побутові і інші надбання тієї чи іншої місцевості;

- екотуризм – науково-пізнавальний вид сільського зеленого туризму, характерний для сільських місцевостей і сіл, розташованих у межах територій Національних парків, заповідних зон, природних парків тощо, де передбачено відповідні обмеження щодо навантажень на територію та регламентовано види розважального відпочинку;

- цільовий – вид сільського зеленого туризму, який має риси чітко визначеної мети перебування. Базою його розвитку є капітальний житловий фонд – садиби господарів та наявні надбання конкретної місцевості такі, як специфічна кулінарія, вирощування та догляд за худобою тощо.

Важливою умовою забезпечення сталого розвитку сфери відпочинку в українському селі з урахуванням сучасного стану економіки є створення врегульованих партнерських стосунків влади, бізнесу та професійних громадських організацій, які будуть спрямовувати спільні зусилля на формування та реалізацію туристичного продукту сільського зеленого туризму, підтримку його розвитку в місцевості, регіоні та держави в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєв В. М. Проблеми самодостатності територіальних громад / В. М. Алексєєв // Науковий журнал «Університетські наукові записки» Хмельницького університету управління та права. – 2007. – № 3. (23) – С. 115-120.
2. Алексєєва Ю. В. Ініціатива територіальних громад щодо розвитку туризму / Ю. В. Алексєєва // Управління сучасним містом. – 2004. – № 4-6 (14). – С. 222-228.
3. Амосов О. Ю. Перетворення механізмів державного регулювання економічного розвитку / О. Ю. Амосов // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць: у 2 ч. / за заг. ред. Г. І. Мостового, Г. С. Одінцової. – Харків: Хар РІДУ НАДУ, 2001. – Вип. 2. – С.10-16.
4. Афанасьєв О. Є. Скансени України як репрезентанти регіональних типів природокористування / О. Є. Афанасьєв // Географія та туризм. – 2011. Вип. 15. – С. 111-120.
5. Багрій М. В. Вдосконалення державного регулювання туристичної привабливості сільських територій / М. В. Багрій // Агросвіт. – 2014. – № 14. – С. 69-72.
6. Барановський М. О. Сільські території України: рівень розвитку, трансформаційні зміни, концепції реформування / М. О. Барановський // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес»: зб. наук. праць. – 2011. – Ч. 1. – Вип. 163. – С. 19-25.
7. Басюк Д. І. Трансформація туризму в Україні на принципах сталого розвитку: досвід європейських країн / Д. І. Басюк// Економіка та держава. 2019. – № 2. – С. 17–21.
8. Батракова Т. І. Аналіз розвитку туристичної сфери Запорізької області / Т. І. Батракова, А. О. Марунчак // Економічні студії. – 2018. – № 2

(20). – С. 105-108.

9. Биркович В. І. Розвиток сільського туризму в депресивних регіонах України: економіко-правовий аспект / В. І. Биркович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/September 09/05.htm>.

10. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України / В.І. Биркович // Стратегічні пріоритети. Наук.-аналіт. щокварт. зб. – 2008. – №1 (6). – С. 137-143.

11. Бондарець Д. С. Перспективи розвитку рекреаційних ландшафтів Запорізької області / Д. С. Бондарець // Географія та туризм. – 2012. – Вип. 20. – С. 287-294.

12. Боруцька Ю. З. Порівняльна характеристика, аналіз і перспективи розвитку сільського зеленого туризму у різних регіонах України / Ю. З. Боруцька, С. Б. Рибак // Матеріали Круглого столу «Розвиток туризму в Україні: проблеми, виклики та перспективи», Львів, 26 вересня 2019 р. – Львів : ЛНУВМтаБТ, 2019. – С. 8–13.

13. Боруцька Ю. З. Світовий досвід методично-організаційних аспектів створення екологічних стежок / Ю. З. Боруцька // Екологія та природокористування в системі оптимізації відносин природи і суспільства : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Львів : Екологічний коледж ЛНАУ, 2018. – С. 26–30.

14. Булах Т. М. Сільський туризм як перспективний напрям для соціально-економічного розвитку села / Т. М. Булах // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 11. – С. 143–147.

15. Вишневський В. І. Екологічний туризм: навч. посіб. / В. І. Вишневський. – К.: Інтерпрес, 2015. – 137 с.

16. Власенко І. В. Функціонування сільського зеленого туризму в умовах ринкової економіки України / І. В. Власенко // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2017. – Вип. 1 (25). – С. 218–233.

17. Габа М. І. Сільський зелений туризм – перспективний вид туризму

для реформування економіки України / М. І. Габа // Інтелект ХХІ. – 2016. – № 2. – С. 88-94.

18. Габа М. І. Сільський зелений туризм – перспективний вид туризму для реформування економіки України. М. І. Габа // Інтелект ХХІ. – 2016. – № 2. – С. 88-94.

19. Гальків Л. І. Чинники та соціально-економічні ефекти розвитку сільського зеленого туризму в Україні / Л. І. Гальків, О. В. Килин // Вісник національного університету «Львівська політехніка». Збірник наукових праць. Серія: Проблеми економіки та управління. – 2015. – № 815. – С. 22-26.

20. Головне управління статистики у Запорізькій області / Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>.

21. Гончаров Ю. В. Сільський зелений туризм як перспективний напрям розвитку загального піднесення економічного рівня регіону / Ю. В. Гончаров // Інтелект ХХІ. – 2014. – № 3. – С. 41-45.

22. Горішевський П. А. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності / П. А. Горішевський, В. П. Васильєв, Ю. В. Зінько // Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2003. – 148 с.

23. Горішевський П. А. Використання італійського законодавчого досвіду для розробки законопроектів у сфері сільського туризму України / П. А. Горішевський, Ю. В. Зінько, В. П. Васильєв, С. Ф. Благодир, М. Б. Іваник // Географія та туризм. – 2016. – Вип. 16. – С. 51-59.

24. Горшкова Л. О. Розвиток сільського «зеленого» туризму як складової частини туристичного комплексу / Л. О. Горшкова // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. – 2020. – Т. 31 (70). – № 1. – С. 115-120.

25. Дармошук Д. Г. Державне регулювання зеленого туризму в Україні. / Д. Г. Дармошук // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – Вип. 2. – С. 166–170.

26. Дармошук Д. Г. Тенденції розвитку зеленого туризму в Україні / Д. Г. Дармошук // Теорія та практика державного управління. – 2017. – Вип. 2. –

С. 138-144 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-2/doc/3/04.pdf>.

27. Демко В. С. Зелений туризм в системі економічного розвитку сільських територій України: дис. ... доктор філософії з економіки: 051 / В. С. Демко. – Мелітополь, 2021. – 268 с.

28. Державна агенція розвитку туризму. Статистика буде: дані щодо сплати туристичного збору по областях за 2020 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua/blog/statistika-bude-dani-shchodo-splati-turistichnogo-zboru-za-2020-rik>

29. Дешевенко Л. П. Сільський зелений туризм – складова економічної системи держави / Д. Г. Дармострук // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. – 2015. – № 2. – С. 41–49.

30. ДСТУ 4527:2006 Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=70251.

31. Живко З. Б. Чинники розвитку сільського зеленого туризму в Україні / З. Б. Живко, Ю. З. Боруцька, М. М. Рій // Економіка та суспільство. – 2021. – Вип. 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4026/1/%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%BA%D0%BE%202.pdf>.

32. Зелений туризм. Як відкрити зелену садибу. Методичний посібник на допомогу клубним працівникам та представникам туристичної галузі/«ДОНМЦК»; [укладач. Лимаренко В.М. Гладков Ю.О.] – Краматорськ, 2020 – 32 с.

33. Іванова В. Г. «Сільський туризм» як категорія науки адміністративного права та законодавства України / В. Г. Іванова // Право і суспільство. – 2010. – № 3. – С. 119-125.

34. Каднічанський Д. Використання історико-культурної спадщини України у туризмі на прикладі скансенів / Д. Каднічанський // Краєзнавство. – 2012. – № 1. – С. 128-137.

35. Коберніченко Т. О. Сільський зелений туризм. Методичні рекомендації для господарів садиб / Т. О. Коберніченко, В. П. Васильєв, П. А. Горішевський, Ю. В. Зінко – К.: Аграрна освіта, 2005. – 80 с.
36. Костриця М. М. Підприємницькі засади розвитку сільського туризму: дис. канд. екон. наук.: 08.00.04 / М. М. Костриця, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир, 2008. – 213 с.
37. Крисанов Д. Ф. Сільський туризм: здобутки, перешкоди, перспективи / Д. Ф. Крисанов, Л. О. Удова // Агросвіт. – 2009. – № 17. – С. 4-14.
38. Кудла Н. Є. Основи сільського туризму: наук.-теорет. аспект / Н. Кудла. – Дрогобич, 2006. – 62 с.
39. Кудла Н. Є. Сільський туризм. Основи підприємництва та гостинності / Н. Є. Кудла. – К.: ЦУЛ, 2015. – 152 с.
40. Купріянич І. П. Фактори впливу на розвиток сільського зеленого туризму як малого підприємництва в Україні / І. П. Купріянич, А. Й. Дорош, В. А. Салюта // Економіка природокористування і сталий розвиток. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2019. – № 6 (25). – С. 100-106.
41. Лужанська Т. Ю. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи: навч. посіб. / Т. Ю. Лужанська, С. С. Махлинець, Л. І. Тебляшкіна. – К.: Кондор, 2008. – 232 с.
42. Марченко О. А. Сучасна оцінка регіональної структури туристичного потенціалу Запорізької області / О. А. Марченко // Бізнес-навігатор. Науково-виробничий журнал. – 2015. – № 2 (37). – С. 151-157 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2015_1_29.
43. Марченко О. А. Сучасна оцінка ресурсного потенціалу туристичної галузі Запорізької області / О. А. Марченко // Бізнес-навігатор. Науково-виробничий журнал. – 2016. – №1 (38). – С. 134-140 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://business-navigator.ks.ua/journals/2016/38_2016/26.pdf.
44. Маховка В. Сільський (зелений) туризм як напрям розвитку

сільських територій у Полтавській області / В. Маховка // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2014. – Вип. 19 (2). – С. 130-140.

45. Мезенцева І. В. Інвестиційне забезпечення розвитку сільського зеленого туризму в регіоні / І. В. Мезенцева // Економічні науки. Серія: Регіональна економіка. – 2017. – Вип. 14. – С. 201–207. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnre_2017_14_22.

46. Михайлюк О. Л. Перспективи розвитку сільського (зеленого) туризму в Одеській області / О. Л. Михайлюк // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – 2013. – № 2 (181). – С. 132–140.

47. Міністерство інфраструктури України / Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/content/informaciya-pro-vodniy-transport-ukraini.html>

48. Оппельд Л. І. Міжнародний досвід зеленого туризму в Україні: проблеми та перспективи / Л. І. Оппельд, А. О. Гордіян // Ефективна економіка. – 2014. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2667>.

49. Організація підприємницької діяльності в сфері сільського туризму особами з інвалідністю: посібник / М. Барна, М. Богуш, О. Волошинський та ін.]. – Львів : Растр-7, 2019. – 206 с.

50. Павлов О. І. Сільські території України: історична трансформація парадигми управління : монографія / О. І. Павлов. – Одеса : Астропринт, 2006. – 360 с.

51. Палюх В. В. Державне регулювання зеленого туризму в Україні: монографія / В. В. Палюх, Н. С. Грабар, С. В. Порока. – Харків : НУЦЗУ, 2021. – 202 с.

52. Папп В. В. Сільський зелений туризм як пріоритетний напрям розвитку сільських територій України В. В. Папп // Агросвіт. – 2015. – №18. – С. 17–22.

53. Печенюк А. П. Формування стратегії розвитку сільського зеленого туризму : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец.

08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / А. П. Печенюк. – Кам'янець-Подільський, 2018. – 21 с.

54. Печенюк А. П. Формування стратегії розвитку сільського зеленого туризму: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / А. П. Печенюк. – Кам'янець-Подільський, 2018. – 225 с.

55. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України № 695 від 5.08.2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820>.

56. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. № 2026-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2026-14><http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.

57. Про оздоровлення та відпочинок дітей: Закон України від 04.09.2008 р. № 375-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/375-17>.

58. Про особисте селянське господарство: Закон України: №742-IV від 15 травня 2003 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 29. – С. 232.

59. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. № 2465-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.

60. Про сільський зелений туризм: Закон України / Проект Закону України від 12.04.2007 р. № 3467 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=30022

61. Про стандартизацію: Закон України №1315-VII від 05.06.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>.

62. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>

/324/95-%D0%B2%D1%80.

63. Програма добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/Ukrainian/category/low>.

64. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Запорізькій області у 2016 році / Запорізька обласна державна адміністрація Департамент екології та природних ресурсів. – Запоріжжя, 2017. – 323 с.

65. Роглев Х. Й. Сільський туризм – перспективний напрямок розвитку туристської індустрії України / Х. Й. Роглев // Туризм: теорія та практика. – 2005. – № 1. – С. 33-44.

66. Романова А. А. Наслідки та виклики введення безвізового режиму з ЄС для туристичної індустрії України / А. А. Романова // Економіка і організація управління. – 2017. – № 2 (26). – С. 82–89.

67. Рудніченко Є. М. Теоретичний базис стратегічної адаптації системи менеджменту туристичних підприємств до трансформаційних процесів зовнішнього середовища / Є. М. Рудніченко, Н. І. Гавловська, З. Б. Живко, І. В. Лісовський // Вісник Хмельницького національного університету. – 2020. – № 6 (288). – С. 192–197.

68. Рутинський М. Й. Сільський туризм : навч. посіб. / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. – К.: Знання, 2006. – 271 с.

69. Рутинський М. Й., Музезнаводство : навчальний посібник / М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. – К.: Знання, 2008. – 428 с.

70. Сакун А. Зелений туризм як пріоритет диверсифікації територіального розвитку України / А. Сакун, Т. Гакал // Економічний аналіз. – 2019. – Т. 29. – № 1. – С. 200-207.

71. Самко О.О. Оцінка туристичного потенціалу регіону та рівня його використання. Економічні науки. Серія регіональна економіка» зб. наук. пр. – 2010. – Вип.7 (27). – Ч.4. – С. 129-134.

72. Самойленко Т. Г. Ресурсний потенціал сталого економічного

розвитку сільських територій / Т. Г. Самойленко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. – 2015. – Вип. 15. – Ч. 3. – С. 39-42.

73. Семенов В. Ф. Управління регіональним розвитком туризму: навчальний посібник / В. Ф. Семенов, В. Г. Герасименко, Г. П. Горбань, Л. М. Богадьорова. – Одеса: Одеський державний економічний університет, 2011. – 225 с.

74. Сердюкова О. М. Сутність сільського зеленого туризму / О. М. Сердюкова // Економіка та держава. – 2014. – № 3. – С. 87-90.

75. Сільський зелений туризм. Німеччина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/2015073165653/turizm/nimechchina>.

76. Сільський зелений туризм. Польща [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/2015073165655/turizm/polscha>.

77. Сільський зелений туризм. Румунія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/2015073165658/turizm/ugorschina>.

78. Сільський зелений туризм. Угорщина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/2015073165658/turizm/ugorschina>.

79. Сільський зелений туризм: від А до Я / Упорядники: Н. М. Кравець, О. М. Кравець, А. Л. Шипко, – Херсон, 2010. – 52 с.

80. Сільський сектор України на рубежі десятиліть: в 2 т. / Л. О. Шепотько, І. В. Прокопа, С. О. Гудзинський, В. Д. Яровий. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2003. – Соціальні ресурси сільських територій. – Т. 2. – 2003. – 466 с.

81. Сорокіна Г. О. Екологічний туризм : навч. посіб. / Г. О. Сорокіна ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т цмені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 206 с.

82. Ставська Ю. В. Особливості та тенденції розвитку індустрії сільського туризму / Ю. В. Ставська // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2018. – Вип. 6 (17). – С. 84-91.

83. Станкевич-Волосянчук О. І. Сільський туризм : метод. посіб. / О. І.

Станкевич-Волосянчук. – Ужгород, 2009. – 222 с.

84. Столярчук П. Аналіз європейського досвіду організації сільського зеленого туризму та його категоризації / П. Столярчук, В. Домінюк // Вимірювальна техніка та метрологія. – 2010. – № 71. – С. 175-184.

85. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/npras/249826501>.

86. Тищук І. В. Зелений туризм: сутність та визначення поняття / І. В. Тищук // Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі : колективна монографія; за науковою редакцією проф. Волошина І. М. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. – С. 114-125.

87. Тищук І. В. Регіональні механізми стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спеціальність 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / І. В. Тищук . – Мукачєво, 2018. – 22 с.

88. Транченко Л. В. Сільський туризм як перспективний напрям зайнятості на селі / Л. В. Транченко // Економічний форум. – 2014. – № 3. – С. 104-110.

89. Туєва О. М. Правові умови забезпечення діяльності у сфері сільського зеленого туризму / О. М. Туєва // Порівняльно-аналітичне право : електрон. наук. фак. вид. юрид. ф-ту ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т». – 2017. – № 3. – С. 103-106.

90. Христенко Г. М. Сільський зелений туризм в Україні: проблеми і перспективи розвитку / Г. М. Христенко // Ефективна економіка. – 2019. – № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7298>.

91. Чеглей В. М. Світовий досвід розвитку сільського зеленого туризму / В. М. Чеглей // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Економіка / Редкол.: В. П. Мікловда, М. І. Пітюлич, Н. М. Гапак. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. – Спецвип. 33. – Ч. 3. – С. 203-207.

92. Черкаська Н. В. Щодо умов здійснення сільського туризму в Україні / Н. В. Черкаська, О. І. Шейкін // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 808-813.

93. Шимечко Г. І. Агротуризм як напрям підприємництва: теорія і практика / Г. І. Шимечко, Г. В. Черевко. – Львів: Ліга-Прес, 2009. – 121 с.

94. Юхновська Ю. О. Сучасні тенденції розвитку потенціалу туристичної галузі України та Запорізького регіону / Ю. О. Юхновська // Економіка і суспільство. – 2018. – № 19. – С. 261-268.

95. Язіна В. А. Сільський зелений туризм як основний інструмент створення успішного українського туристичного села / В. А. Язіна, В. О. Ткач, С. П. Кожушко // Причорноморські економічні студії. - 2018. – Вип. 29 (2). – С. 37-41.